

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vztahy mezi násilnou a ohroženou osobou ve společné
domácnosti a jejich řešení**

Autor práce: Stanislav Šampalík
Studijní obor: Regionální studia
Forma studia: Kombinovaná
Vedoucí práce: JUDr. Soňa Fišerová
Katedra: Právních oborů a bezpečnostních oborů

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím s tím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Stanislav Šampalík

Děkuji vedoucí bakalářské práce paní JUDr. Soně Fišerové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

OBSAH	4
ÚVOD	6
1 OBECNÝ POJEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ	8
1.1 ZNAKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	8
1.2 FORMY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	9
1.2.1 Psychické násilí.....	9
1.2.2 Fyzické násilí.....	10
1.2.3 Sexuální násilí	10
1.2.4 Sociální násilí.....	11
1.2.5 Ekonomické násilí	11
1.3 FÁZE DOMÁCÍHO NÁSILÍ	11
1.4 PŘÍČINY DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	13
2 PACHATEL A OBĚŤ DOMÁCÍHO NÁSILÍ	14
2.1 PACHATEL DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	14
2.2 OBĚŤ DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	15
2.3 STOCKHOLMSKÝ SYNDROM.....	16
3 POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY	17
3.1 POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY A DOMÁCÍ NÁSILÍ	17
3.1.1 Úkoly policie v případech přijetí oznámení o domácím násilí	18
3.1.2 Postup policisty na místě oznámeného domácího násilí.....	19
3.2 MOŽNOSTI POMOCI ZE STRANY P ČR PO ROCE 2007	20
3.2.1 Oprávněnost vykazání	21
3.2.2 Diagnostika domácího násilí k oprávněnosti vykazání.....	21
3.3 FORMY VYKÁZÁNÍ DO ROKU 2009.....	21
3.4 POČÍTÁNÍ LHŮTY VYKÁZÁNÍ.....	22
3.5 PROLOMENÍ NESOUHLASU ZÚČASTNĚNÝCH OSOB	22
3.6 FORMA VYKÁZÁNÍ OD ROKU 2009.....	23
3.7 SPOLUPRÁCE POLICIE ČR S OSTATNÍMI ORGÁNY PO VYKÁZÁNÍ OSOBY	25
3.8 ODŮVODNĚNÍ NÁSTROJE VYKÁZÁNÍ.....	25
4 STATISTICKÉ ÚDAJE K VYKÁZÁNÍ	26
4.1 POČET VYKÁZÁNÍ V ROCE 2008	26
4.2 DRUH ROZHODNUTÍ POLICÍ ČR.....	26
4.3 ÚDAJE K OHROŽENÝM OSOBÁM VČETNĚ DĚTÍ.....	27
4.4 ÚDAJE K NÁSILNÝM OSOBÁM A K JEJICH VZTAHU K OSOBE OHROŽENÉ	28
4.5 POČTY VYKÁZÁNÍ/ZÁKAZU VSTUPU PODLE KRAJŮ	28
5 OPRÁVNĚNOST ZÁSAHU STÁTU DO SOUKROMÍ A ZARUČENÝCH PRÁV A SVOBOD	29
5.1 NEDOTKNUTELNOST OSOBY, OBYDLÍ A VLASTNICTVÍ	30
5.2 NÁHRADA ŠKODY ZPŮSOBENÁ NEOPRÁVNĚNÝM ZÁSAHEM STÁTU DO ZARUČENÝCH PRÁV.....	31
6 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST	32
6.1 TÝRÁNÍ OSOBY ŽIJÍCÍ VE SPOLEČNÉM DOMĚ NEBO BYTĚ § 215A TR. ZÁKONA.....	32
6.2 NÁSILÍ PROTI SKUPINĚ OBYVATELŮ A PROTI JEDNOTLIVCI § 197A TR. ZÁKONA.....	33
6.3 UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ §§ 221, 222 TR. ZÁKONA	34
6.4 MAŘENÍ VÝKONU ÚŘEDNÍHO ROZHODNUTÍ § 171 TR. ZÁKONA	36
7 INSTITUCE INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE	37
7.1 INTERVENČNÍ CENTRA	37
7.2 ORGÁNY SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	40
7.3 SPECIALIZOVANÁ PORADENSKÁ CENTRA.....	42
8 ZHODNOCENÍ SPOLUPRÁCE JEDNOTLIVÝCH STÁTNÍCH ORGÁNŮ	43
ZÁVĚR	45

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	48
ZKRATKY.....	49
ABSTRAKT.....	50
ABSTRACT	51

Úvod

Vztahy mezi násilnou a ohroženou osobou žijící ve společné domácnosti a jejich řešení, tzv. domácí násilí, jako téma své bakalářské práce jsem si ne zvolil náhodou, neboť v současné době pracuji jako vedoucí obvodního oddělení Policie České republiky, kde se případy souvisejícími s domácím násilím zabývám a často se s nimi setkávám. Problematiku domácího násilí mohu tedy popsat nejen z pohledu teoretického, ale rovněž z praktického hlediska. Mohu posoudit omezené možnosti a způsoby, jak mohly být případy domácího násilí řešeny v době, kdy bylo naší společností ignorováno a bylo považováno za soukromý problém partnerů, do kterého se ostatní členové společnosti neměli plést. Pojem domácího násilí se do povědomí společnosti v České republice postupně dostával a v podstatě začal být vnímán až na počátku 21. století. Je to tedy velice krátká doba na rozdíl od našich zahraničních sousedů, kde je již dlouhou dobu domácí násilí vnímáno jako patologický, negativní jev a v tomto duchu je k němu i přistupováno. To že se tak stalo i u nás, je velkou zásluhou českých nestátních organizací a institucí, které se v rámci své činnosti setkávaly s osobami ohroženými domácím násilím, ovšem při snaze jim pomoci se dostaly zejména do sociální a právní bezmoci, neboť právo v České republice nebylo v tomto směru upraveno, což mělo téměř vždy za následek, že i přes veškerou pomoc, kterou neziskové a nestátní organizace vynaložily, a to jak v oblasti sociální, právní tak psychologické, byla to ve většině případů oběť, která opustila svůj domov, své zvyky, v některých případech i své přátele a v podstatě ustoupila z nerovného boje a vše ztratila. Byl to právě tlak neziskových a nestátních organizací, který přinutil české zákonodárce, aby zakotvili do našeho právního systému opatření trestního, ale i netrestního charakteru, která slouží k potírání nebezpečného a zákeřného jevu, kterým domácí násilí, vzhledem ke své latentci, zcela nepochybně je. Důležitá je skutečnost, že se zákonodárce postavil na stranu oběti a do právního systému vnesl nástroje, které umožňují státním i nestátním orgánům účinně bojovat s domácím násilím, zejména ochránit oběť a redukovat chování agresorů ve směru k ohroženým osobám.

Cílem mé bakalářské práce je především vymezit pojem a charakterizovat domácí násilí, popsat jeho formy, příčiny a výskyt, charakterizovat osobnost pachatele a oběti. Dále vyjasnit možnosti, problémy a postupy Policie České republiky při řešení případů domácího násilí, interdisciplinární spolupráci státních i nestátních organizací při řešení případů domácího násilí a pomoci ohroženým osobám. Ve své práci se opírám

zejména o odbornou literaturu, právní normy upravující danou problematiku, interní akty řízení Policie České republiky, statistiky poskytnuté intervenčním centrem pro Středočeský kraj v Rakovníku, statistiky Bílého kruhu bezpečí a své poznatky, které jsem získal po dobu své praxe u Policie České republiky.

1 Obecný pojem domácího násilí

Domácí násilí představuje závažnou formu kriminální činnosti, která vykazuje mnohá specifika odlišující je od ostatních protiprávních deliktů. Úvodem je zapotřebí definovat, co je vlastně domácí násilí a jak toto rozpoznat. Legální definice domácího násilí není v žádném právním předpise vyjádřena. Pojem domácího násilí lze asi nejlépe přirovnat k velmi dobře známé šikaně. Ve vztahu dvou osob sobě blízkých šikanování zahrnuje velikou škálu a různorodost ataků proti důstojnosti a zdraví člověka. Představíme-li si pod obecným pojmem domácího násilí více známý problém šikany, dokážeme si lépe představit jak pachatele tak i oběť, přičemž chování a situaci oběti můžeme lépe porozumět. Lze říci že domácí násilí se vyznačuje blízkým vztahem mezi obětí a jejím agresorem, a to vzájemnou propojeností například společným majetkem, společnými dětmi, může se jednat o sourozence a podobně.¹ Významným indikátorem a charakteristickým znakem domácího násilí je nerovné postavení mezi pachatelem (agresorem) a jeho obětí. Agresor má vždy nad obětí značnou převahu a určuje pravidla, vlastně to co smí on sám, je oběti odepřeno. Oběť je svému agresorovi podřízená a pokud by si dovolila dělat to samé co on, nemine jí trest za své chování.

1.1 Znaky domácího násilí

Jedním ze základních charakteristických znaků na základě kterého můžeme identifikovat, že mezi osobami dochází k domácímu násilí je *opakovanost útoků*, kdy jde o jednání, které má svůj vývoj a dochází opakovaně k jeho projevům, a to často i po velice dlouhou dobu. Domácím násilím tedy není ojedinělý a jednorázový incident, byť se závažnými následky. Dalším důležitým znakem je *postupný nárůst intenzity útoků*. Domácí násilí začíná zpravidla psychickým násilím a zpravidla se přidává násilí fyzické. Útoky jsou zpočátku vedeny proti lidské důstojnosti, posléze proti zdraví a mohou vyústit i v útoky proti životu. V případech domácího násilí musí být jasně vymezené role, musí docházet k násilí mezi *blízkými osobami*, kde lze diferencovat roli násilné a ohrožené osoby, jejich vzájemné postavení je nerovné a role se v průběhu incidentů nemění, vždy je osoba, která je násilná a která je ohrožená. Aby došlo k naplnění všech znaků domácího násilí, musí ke shora popisovanému jednání docházet

¹ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004. s. 432 ISBN 80-86473-86-4

v soukromí, zpravidla beze svědků, nejčastěji v *soukromí společného obydlí*, ale i na jiných místech, např. chata, hotel, automobil. Ovšem toto není vždy pravidlem a jednotlivé útoky zapadající do schématu domácího násilí se mohou vyskytnout i na veřejnosti.²

1.2 Formy domácího násilí

Domácí násilí se může vyskytovat v několika formách. Jedná se především o následující formy.

1.2.1 Psychické násilí

Psychické násilí spočívá v ponižování ohrožené osoby agresorem, urážení, obviňování, zákazech, zastrašování, terorizování, hrubém chování, vydírání, ničení věcí oběti nebo věcí ve společném jmění. Psychické násilí může rovněž probíhat soustavnou kontrolou oběti. Tato kontrola může probíhat neustálými nočními telefonáty, obtěžováním v zaměstnání, špehováním a neustálými dotazy, kde jsi byla a s kým, co jsi tam dělala. Jestliže tyto formy sloučíme v jednu, dá se říci, že se jedná o tzv. (stalking) neboli slídění a pronásledování. Tato forma násilí mnohdy přetrvává i po dlouhou dobu od ukončení vztahu. Urážky a ponižování mají jediný cíl, kterým je zcela zničit sebevědomí oběti, přičemž postupem času oběť ztrácí důvěru v sebe samu, ve své schopnosti, kterým v minulosti věřila. Identita ohrožené osoby se narušuje a tato přestává věřit v to, že se může samostatně rozhodovat a že má zaručená práva. Tento druh násilí zahrnuje vyžadování primitivních a ponižujících činností které, jsou dále komentovány negativními poznámkami nad chováním a vzhledem oběti, jako například: „Jsi tlustá, podívej se na to, jak vypadáš“, „Jsi hysterická a bláznivá, vůbec nechápu, jak jsem to s tebou mohl vydržet“, atd.. Zastrašování oběti mohou probíhat například prohlášeními agresora směrem k oběti: „Stejně ti to nikdo neuvěří“, „Jestli zavoláš policii, tak tě zabiju“, „Odvezu ti děti a už je nikdy nevidíš“ apod. Pachatel domácího násilí často vyhrožuje tím, že ublíží třetí osobě, na které oběti záleží, jako například příbuzným, ovšem výhrůžky se mohou vztahovat i na zvíře, které je obětí bráno jako

² ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí. Kriminalistika, 2006, č. 3

člen rodiny. Někdy je strach oběti tak silný, že ze strany agresora již nemusí dojít k fyzickému týrání, aby dosáhl sledovaného účelu.³

1.2.2 Fyzické násilí

Asi za nejrozšířenější a jednu z nejnebezpečnějších forem považují fyzickou formu, při které dochází k bití a to jak rukama nebo nohama, tak různými předměty, dále může dojít k ohrožování bodnou nebo palnou zbraní. Do fyzické formy je nutné rovněž zařadit například odepírání spánku a jídla, což nepochybně způsobuje oběti fyzickou újmu. Fyzické násilí může vést ke zraněním, jako jsou tržné rány, podlitiny, modřiny, může dojít i k vyražení zubů, zlomeninám nebo k řezným ranám, které bezprostředně ohrožují život oběti. V případě, že je obětí žena, může na ní docházet k násilí i v době těhotenství, což může vést k těhotenským komplikacím, a dokonce v nejhorších případech i k potratu. Lze konstatovat, že zranění, která vzniknou v důsledku fyzického týrání, najdeme ve většině případů v oblasti podbřišku, prsou, hrudníku, krku a hlavy.

1.2.3 Sexuální násilí

Další velmi nebezpečnou formou domácího násilí je násilí sexuálního charakteru, při kterém může být oběť agresorem nucena proti její vůli k provádění různých sexuálních praktik nebo je dokonce znásilněna. Do sexuálního násilí musíme zahrnout jakékoliv sexuální chování či praktiky, které jsou na oběti proti její vůli prováděny. Příklady sexuálního násilí mohou být mimo již zmiňovaného znásilnění například penetrace různými předměty, ale i nucení ke sledování pornografického filmu. Nebezpečnost této formy násilí spočívá v její latenci a mezi partnery k ní často dochází. Oběť se téměř vždy stydí za to, že byla znásilněna, přičemž nezáleží na tom, že byla znásilněna svým partnerem, neboť toto znásilnění prožívá tak, jako by byla znásilněna úplně neznámou osobou.

³ VARGOVÁ, B. VAVROŇOVÁ, M. Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, ROSA o.s. 2006 s. 37

1.2.4 Sociální násilí

Do forem domácího násilí lze rovněž zařadit formu sociální spočívající v zákazu kontaktů ohrožené osoby s rodinou a s přáteli. Cílem této formy je sociálně oběť izolovat od okolí a tím zamezit možnosti vlivu ostatních členů společnosti přesvědčit oběť, aby jednala proti vůli svého trýznitele. Oběť, která je izolovaná v místě domova, nepracuje, nepěstuje žádné vlastní koníčky a stará se pouze o domácnost ku spokojenosti agresora, postupně ztrácí vlastní názor na svou osobu a začíná věřit názoru agresora, který jí může stále tvrdit, že je k ničemu, že by bez něho ničeho nedosáhla a že si vlastně za probíhající násilí může sama. Oběť nemá vlastně nikoho, kdo by jí tento názor vyvrátil, nikoho, kdo by jí sdělil že to tak není a důvody, proč tomu tak není. Nemá nikoho, kdo by jí sdělil, že již existují státní či neziskové organizace, které by jí mohly v její složité životní situaci pomoci. Z uvedeného je zřejmé, že pro oběť izolovanou od okolního „světa“ je mnohem složitější agresora opustit a odprostit se od jeho vlivu.⁴

1.2.5 Ekonomické násilí

Jako poslední lze označit formu ekonomickou, při které je oběti znemožněn nebo omezen přístup k finančním prostředkům, agresor kontroluje veškeré výdaje a příjmy které se ve společné domácnosti distribuují a tímto je oběť závislá na libovůli agresora.⁵

1.3 Fáze domácího násilí

Rovněž fáze domácího násilí lze rozdělit do několika stupňů, přičemž jako první období lze označit dobu, kdy je týrání střídáno usmírováním tzv. *fáze „lábánek“, klidu*. V této fázi se násilník oběti omlouvá za své chování vůči ní, zejména za fyzická napadení, pokud k nim došlo. Jako akt usmíření slibuje oběti své napravení případně omluvu doplní nákupem hodnotnějšího dárku. Přesto v mnoha těchto případech ovšem násilník připisuje vinu za své jednání oběti s tím, že pokud oběť změní své chování dle představy násilníka, nebude se již násilí opakovat. Tato fáze může být v začátcích

⁴ CONWAYOVÁ, H.L., Domácí násilí. Příručka pro současné i potencionální oběti. 1 vyd. Praha: Albatros nakladatelství, a.s., 2007. s. 20-21. ISBN: 978-80-00-01550-7

⁵ VARGOVÁ, B. VAVROŇOVÁ, M. Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, ROSA o.s. 2006, s. 37

vztahu nejdelší, ovšem v průběhu času se často stává výrazně kratší, až zcela vymizí a velmi rychlým tempem dochází k nárůstu tlaku a napětí. Plynule na první fázi tedy navazuje fáze druhá, a to *fáze narůstání tenze* a období napětí, kdy násilník bezprostředně po usmíření začne opětovně oběť urážet a slovně napadat. Toto období bezprostředně předchází fázi třetí a to *fázi násilí*, ve které dochází k trvalému fyzickému týrání, které může mít za následek zranění, případně až smrt oběti. V době fyzického týrání oběť pociťuje silnou touhu nefungující vztah ukončit, přičemž je opětovně agresorem přemlouvána a utvrzována v tom, že jejich vzájemný vztah lze napravit. Přemlouvání agresora je tak intenzivní a trvalé, že tento vzbudí v oběti otupělost vlastního názoru a v této chvíli vzbudí mylnou naději, že je možné vztah zachránit. Tímto cíleným jednáním se podaří agresorovi oběť opětovně ovládnout a pro tuto je tedy těžké ne-li zcela nemožné ze vztahu uniknout. Jednotlivé fáze se mohou během vztahu vzájemně střídat vzhledem k aktuálnímu stavu vztahu mezi násilnou a ohroženou osobou. V této chvíli se dostáváme ke klasickému kruhu domácího násilí, které se vyvíjí od stupňování napětí až k útoku přes usmiřování, omluvy, předsevzetí, až k dalšímu nárůstu agresivity, přičemž období klidu jsou čím dál tím kratší, intenzita útoku se zvyšuje a dominantním činitelem, který vztah udržuje, je strach. V každém případě jde o jednání volní, úmyslné a svévolné. Agresor má vždy možnost ovlivnit své jednání a rozhoduje se, zda se násilně chovat bude či nikoliv.⁶

Případy domácího násilí se od jiných případů odlišují tím, že k nim, jak jsem již uvedl, dochází zpravidla v soukromí a v rámci citového a osobního pouta, nejčastěji v manželském vztahu a ve vztazích mezi druhem a družkou. Z tohoto důvodu zůstává pro okolí násilí zakryto a ze strany oběti i pachatele velmi často existuje silná touha, aby tato skrytost trvala a v některých případech se i prohlubovala. Důvod ke skrývání násilí na straně oběti může být například její stud nebo neochota sama sobě přiznat rozpad vztahu, kdy zvláště u žen může být rozpad vztahu brán jako osobní selhání. Další odlišností od ostatních případů lze domácímu násilí přiřadit nelichotivé specifikum, a tím je přítomnost dětí, které jsou svědky až v 70% případech. Toto je velmi alarmující číslo, když se zamyslíme nad tím, že nechtěná účast dětí při těchto incidentech velmi ovlivňuje jejich vývoj, vnímání vlastních hodnot, zcela nepochybně je tímto narušena jejich duševní pohoda a proces vytváření vlastních hranic vůči dalším nežádoucím vlivům a ostatním lidem. U těchto dětí je v budoucnu ohrožena schopnost navázání fungujícího partnerského vztahu, neboť v porovnání s chováním rodičů je

⁶ VARGOVÁ, B. VAVROŇOVÁ, M. Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, ROSA o.s. 2006. s. 7

narušováno jejich sebevědomí, sebeúcta a rovněž v mnoha případech zažívají pocity nejistoty strachu a viny. Chlapci v dospělosti často napodobují svůj vzor a mají tedy sklon k násilnějšímu jednání vůči své partnerce, přičemž dívky se ztotožní s rolí oběti.

1.4 Příčiny domácího násilí

Domácí násilí jde napříč sociálně demografickým složením společnosti. V celkovém obrazu i v každém jednotlivém případě se uplatňují různé skupiny příčin tohoto násilí. Bez pomoci zvenčí nemají oběť ani pachatel vlastní schopnost ukončit probíhající domácí násilí. Oběti chybí síla a prostředky k řešení a pachateli chybí zájem cokoliv měnit. Z těchto důvodů nemohou být pachatel ani jeho oběť ponecháni dalšímu násilí.

Příčiny domácího násilí:

Celospolečenské - domácí násilí je ve společnosti podporováno a udržováno převládající hierarchií hodnot, která je založena na nadvládě a dominanci mužů.

Lokální - konkrétními faktory, které přispívají k domácímu násilí, mohou být nezaměstnanost, nízký příjem, nízká vzdělanost komplikující dané osobě přístup k síti sociálních institucí atd.

Rodinné - k rizikům, které zvyšují náchylnost k propuknutí domácího násilí, plynoucím ze samotné podstaty rodinného soužití patří např.:

- privátnost, která komplikuje uplatnění mechanismů sociální kontroly;
- víra pachatele na vlastní právo k ovlivňování členů své rodiny;
- předepsané role členů rodiny (jejich chování je regulováno obecnými předpisy, které bazírují na jiných principech než jsou skutečné osobní kompetence a zájmy členů rodiny);
- obsáhlé, hluboké poznání blízkých osob (partneři, rodiče a děti se obvykle velmi dobře znají, dovedou vzájemně odhadnout své reakce a způsoby chování ve standardních i krizových situacích, ví, co si k sobě mohou dovolit).

Osobnostní - vycházejí z individuálních charakteristik pachatele, oběti a jejich vzájemné interakce. Pachatelé se pravděpodobně naučili díky mechanismům sociálního učení řešit stresující a omezující situace agresivním chováním. Je pravděpodobné, že

sami prošli tíživým dětstvím, okusili na sobě traumatizaci násilím. Přímý kontakt jedince s násilím v průběhu jeho dětství je rizikovým faktorem.⁷

2 Pachatel a oběť domácího násilí

2.1 Pachatel domácího násilí

Pachatelé domácího násilí pocházejí z různých sociálních i ekonomických vrstev. Používají manipulativní techniky, jejichž cílem je udržet kontrolu a moc nad životem oběti. Psychologická literatura neurčuje přesně profil typického pachatele domácího násilí, ovšem z praktických zkušeností lze určitě osobnostní rysy objevující se u těchto osob vyzorovat. V první řadě je nutné upozornit, že se nejedná o nemocného člověka, i když řada těchto osob vykazuje určité psychopatické osobnostní rysy a poruchy osobnosti. Uvedené však, jak už bylo řečeno, není v případě pachatele domácího násilí nemocí, a z tohoto důvodu je jeho chování jen těžko ovlivnitelné. Odborná literatura hovoří o tom, že i neempatická, nevyzrálá a egocentrická osoba může být z psychiatrického hlediska zdravá. Jedním ze základních rysů pachatele domácího násilí může být právě uvedená nezralost, komplikovaný vztah k otci, který například rovněž „týral“ matku nebo jeho samotného, přehnané nebo snížené sebevědomí, představy o tradiční roli ženy v domácnosti a manželství, samozřejmě nelze opomenout chorobnou žárlivost doplňovanou neustálou touhou kontrolovat a prověřovat, dále pak nekritičnost k vlastní osobě a manipulativní chování. Do rizikové skupiny lze zařadit vztah nebo manželství, ve kterém je pachatel domácího násilí nižšího vzdělání než jeho oběť, například muž středoškolák - žena vysokoškolačka. Neméně rizikovou okolností se rovněž stává vztah, kde už tak dominantní osoba ztrácí zaměstnání a o to více probíhá ponižování a kontrola partnera, v mnoha případech doprovázená požíváním alkoholu, drog, případně jiných návykových látek a gemblerstvím. Rizikovou osobou se stává rovněž ten, kdo vlastní například zbraň, nebo v nich našel přinejmenším oblibu. Je zřejmé, že pachatel nemusí vykazovat všechny znaky a existuje mnoho individuálních rozdílů, a jsou samozřejmě lidé, kteří mají shora uvedené osobnostní rysy, ale domácího násilí se na svých

⁷ Metodický pokyn ředitele úřadu služby kriminální policie a vyšetřování policejního prezidia České republiky, Č.j. PPR-3670-1/KPV-OK3-2004, článek 7

partnerech nebo příbuzných nedopouštějí. Rovněž tak existují lidé, kteří do žádného uvedeného osobnostního rysu nezapadnou a násilí se dopouštějí.⁸

Při prevenci násilí, ale také v případech, kdy ohrožená osoba hodlá vztah s agresorem ukončit, je nutné určit míru nebezpečnosti pachatele a s tím související stupeň možného zvyšování agrese. Většina užívaných kritérií byla vytvořena na základě praktických zkušeností odborníků pracujících s oběťmi a pachateli násilí jako například orientační dělení pachatelů domácího násilí dle ČÍRTKOVÉ, která tyto pachatele rozdělila do následujících skupin:⁹

1- rozpadlý alkoholik

2- stresovaný slaboch – agresivním chováním ventiluje vlastní mizérii, spouštěcím impulsem násilí je jeho životní krize

3- reaktivní násilník – násilím reaguje na vymyšlené nebo realizované škodolibosti ze strany svého partnera

4- domácí násilník – jedná se ve většině případů o vzdělaného, kvalifikovaného a dobře pracovně postaveného člověka, který se pro své okolí jeví jako bezproblémový a slušný, ovšem doma je pedantský, puntičkář a bazíruje na maličkostech. U tohoto pachatele můžeme sledovat tzv. fenomén dvojí tváře

5- normální násilník – jedná se většinou o člověka, který neprožil šťastné dětství, sám mohl mít komplikovaný vztah k otci, který například rovněž „týral“ matku nebo jeho samotného, partner je pro něho pouze nahraditelným odreagováním, on sám potřebuje podporu

6- nepolepšitelný násilník – jedná se o nepolepšitelného recidivistu a tzv. sociálního sadistu

7- ostatní pachatel – u tohoto pachatele se projevují jiné než shora uvedené příčiny spouštěče agresivního a násilného chování.

2.2 Oběť domácího násilí

Obětí domácího násilí se mohou stát všichni členové domácnosti. To znamená senioři, děti, muži i ženy. Domácího násilí se mohou dopouštět ženy i muži

⁸VARGOVÁ, B. VAVROŇOVÁ, M. Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, ROSA o.s. 2006. s 9-10

⁹ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí. CŽV – PA (pracovní sešit účastníka kurzu). Policejní akademie ČR, 2003

v partnerských vztazích, děti na rodičích, ale i rodiče na dětech, děti na prarodičích a opačně, osoby stejného pohlaví žijící ve společné domácnosti. V rámci násilí které, probíhá mezi partnery, je z 95 % obětí žena. Prožité násilí ovlivňuje oběť ve velké škále obvyklých činností života. Mimo zdravotních potíží byl prokázán vliv násilí na kvalitní výkon pracovních povinností v zaměstnání oběti a tato se tak stává pro zaměstnance méně atraktivní, což zvyšuje riziko ztráty zaměstnání. Rovněž tak často oběť sama sobě snižuje získaný kredit u společnosti, neboť se v mnoha případech uchýlí k odchodu například do azylového domu a ztrácí tak kontakt se stávajícím okolím, sousedy apod.. Největší dopad násilí je nepochybně na psychiku oběti. Výzkumy potvrzují, že u obětí se může objevit řada poruch chování a rovněž tak řada emočních poruch. Mezi psychické poruchy vzniklé v důsledku páchaného násilí na oběti mohou být následující:

1 - deprese

2 - nesoustředěnost

3 - poruchy spánku, noční můry

4 - nízké sebevědomí a sebeúcta

5 - pocity úzkosti

6 - časté a rychlé střídání nálad

7 - pocity viny za násilí, popírání strachu a hněvu, které pociťuje

8 - pocity studu, oběti mají snahu po dlouhý čas situaci zvládat samy, dělají vše, aby násilí přestalo, aby k tomuto nedocházelo

9 - potíže s alkoholem

10 - sebevražedné myšlenky

11 - věří v mýty o tzv. domácím násilí, bývají přesvědčeny, že selhaly, že vlastně agresí násilníka něčím samy vyvolaly

2.3 Stockholmský syndrom

V mnoha případech se stává, zejména při dlouhodobém systematickém násilí ze strany agresora, že se oběť identifikuje s pachatelem a u této dochází k tzv. Stockholmskému syndromu, který byl popsán v roce 1974, když byli ve Stockholmu zajati čtyři lidé jako rukojmí a drženi bankovními lupiči šest dní. V této době se vytvořil mezi rukojmími a lupiči specifický vztah a oběti začaly policisty považovat za své

nepřátele a své únosce začaly bránit. Podmínky pro vznik uvedeného syndromu jsou následující:

1 - Život oběti je v ohrožení

2 - Oběť nemůže uniknout a nebo se domnívá, že uniknout nemůže

3 - Oběť je odříznuta od okolí

4 - Agresor se po přechodnou dobu chová k oběti laskavě

Při naplnění uvedených podmínek může mít oběť sklon vytvořit si s agresorem určitou citovou vazbu. Jestliže agresor projeví svou laskavou tvář, a i když tomu tak je pouze na malý okamžik, oběť získává novou naději, že agresor vlastně není tak zlý, že se možná změní, s tím že by měl dostat další šanci ke své nápravě. Psycholožky Dee Graham a Edna Rawlings zjistily, že se Stockholmský syndrom nevyskytuje jen u týraných žen, ale i u týraných dětí nebo členů sekt, válečných či politických vězňů. Všichni se s cílem přežít postupně identifikují s agresorem.¹⁰

3 Policie České republiky

3.1 Policie České republiky a domácí násilí

Policie České republiky je zřejmě společně s lékařskými ordinacemi jednou z hlavních institucí, u které se případy domácího násilí dostávají napovrch. Policie je ovšem narozdíl od lékařů povinna při jakémkoliv zjištění trestného činu nebo přestupku řídit se zásadou oficiality, což v praxi znamená povinnost policie řešit každý případ domácího násilí, o kterém se dozví. V českém právním systému není až na výjimky zakotvena možnost dispozičního práva poškozeného nakládat s trestním řízením. Z uvedeného důvodu je důležité, aby policisté uměli včas danou situaci rozpoznat a na tuto situaci kvalifikovaně reagovat. Na místě činu a při přijímání oznámení případů související s domácím násilím záleží vždy na prvním kontaktu policisty a jeho profesionálním přístupu k oběti, které by měl dokázat pomoci jak po stránce civilní, tak po stránce zajištění její bezpečnosti a úspěšného vedení přestupkového či trestního řízení. Policie České republiky svou činnost vykonává v případech, kde jiné způsoby nápravy protispolečenského chování selhaly, nebo byly zcela zjevně neúčinné. Na základě tohoto vymezení byla až do nedávné doby působnost činnosti policie zaměřena

¹⁰ VARGOVÁ, B. VAVROŇOVÁ, M. Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, ROSA o.s. 2006. s. 39

na postihnutí agresivní, násilné osoby za její protiprávní chování, naproti tomu však pomoc oběti byla značně omezena a dá se říci, že tato pomoc byla odsunuta až na druhou kolej. Pomoc oběti spočívající v okamžitém zastavení násilí a oddělení agresora od oběti probíhalo pouze po krátkou dobu například v případě zajištění, zadržení, vazbou nebo odvozem oběti k lékařskému vyšetření. Policejní orgány tak byly postaveny do velice nevděčné role, kdy mohly účinně zasáhnout až v době, kdy bylo pozdě a nemohly zapůsobit preventivně.¹¹

3.1.1 Úkoly policie v případech přijetí oznámení o domácím násilí

Policie je orgánem, který je povinen nepřetržitě, rychle, odborně a bezúplatně poskytovat občanům služby při zajišťování jejich bezpečnosti. Policie je proto povinna poskytnout v rozsahu své působnosti v souladu s § 43 policejního zákona pomoc každému, kdo se na ni s takovou žádostí obrátí. Nejcitlivějším místem intervence policie v případech domácího násilí je střet mezi chráněnou domovní svobodou a ochranou života, zdraví a jiných práv a svobod oběti. Pozornost policistů v těchto případech musí být přednostně zaměřena na pomoc oběti a zastavení dalšího násilí. Při podobných zákrocích panovala nejistota, jak situaci vyhodnotit, jak komunikovat se stranami incidentu, jak situaci na místě řešit, jaká opatření neprodleně přijmout, jak ochránit oběť, jak postupovat vůči pachateli, jak hodnotit situaci dětí v takových domácnostech.

Zákroky policie v případech domácího násilí patří k velmi frekventovaným, zároveň však vysoce náročným a velmi neoblíbeným situacím v každodenní praxi. Policie je zpravidla institucí, která s obětí a pachatelem přichází jako první do kontaktu. Proto zasahujícím policistům a jejich reakci patří klíčová role. K objektivním okolnostem, které ovlivňují řešení situace patří stres působící na všechny zúčastněné strany. Úspěšná činnost policistů předpokládá jejich připravenost takovými znalostmi a dovednostmi, které umožní profesionálně náročnou situaci zvládnout.

Náročnost pro zakročující policisty v případech domácího násilí je zejména v tom, že nelze předvídat, jak se situace na místě bude odvíjet. Přípravu na zákrok nelze podceňovat a zakročující policisté by si měli předem promyslet taktiku vlastního zákroku na základě dostupných informací a pamatovat na vlastní bezpečí, neboť může

¹¹ Časopis Policista, vydání 3/2007, vydává MV ČR, s. 2

dojít k napadení zakročujícího policisty ze strany pachatele, bude potřeba zjistit mnoho informací, přijmout trestní oznámení nebo činit jiné úkony. Zároveň bude třeba zvolit vhodnou taktiku komunikace a navázat kontakt se stranami, směřující k uklidnění emocí.

Hlavním cílem intervence v případech domácího násilí je zastavit násilné incidenty vhodným zásahem z vnějšku, tedy nejen primárně stíhat a potrestat pachatele. Při zákroku jsou policisté konfrontováni s různými podobami a s různým stupněm rozvoje domácího násilí. Tam, kde pachatel i oběť mají vůli k nápravě, je nutno situaci zadokumentovat, aby oběť byla podpořena informacemi o místech pomoci a pachatel byl konfrontován s protiprávností svého jednání. Tam, kde udržení vztahu již nepřichází v úvahu, je prvořadým úkolem ochránit zdraví a život oběti.¹²

Oznámení případu domácího násilí jsou policisté **povinni vždy přijmout a provést příslušné služební úkony**. Vzhledem ke specifitě každého případu nelze stanovit jednoznačný postup. Obecně z přijetí oznámení resp. volání o pomoc vyplývá povinnost dostavit se na místo a oznámené skutečnosti prověřit.

K tomu je nezbytné:

- řádně přijmout a úplně zadokumentovat oznámení od volajícího
- podle situace vytěžit oznamovatele k okolnostem násilí a zjišťovat faktický stav v průběhu podávaného oznámení a potřebné bližší informace k pachateli
- následně v dostupných evidencích provést lustraci k osobě pachatele, ale i oběti
- na základě zjištěných a ověřených informací zorganizovat a vyslat hlídku na místo

3.1.2 Postup policisty na místě oznámeného domácího násilí

1. Prvotní úkony :

- analyzovat situaci na místě, zjistit zdravotní a emocionální stav oběti, pachatele a jejich chování, v případě potřeby použít donucovacích prostředků k ukončení protiprávního stavu
- zajistit bezpečí na místě pro všechny zúčastněné strany (odebrat zbraně nebo předměty, kterými bylo útočeno), chránit i vlastní bezpečnost
- oddělit od sebe jednotlivé strany incidentu

¹²Metodický pokyn ředitele úřadu služby kriminální policie a vyšetřování policejního prezidia České republiky, Č.j. PPR-3670-1/KPV-OK3-2004, článek 10

- ověřit totožnost účastníků a svědků a tyto odděleně vytěžit
- zjistit, zda v domácnosti žijí děti a kde se nacházejí
- zadokumentovat všechny informace od oběti, pachatele a svědků
- popsat popř. fotograficky zadokumentovat vzniklá zranění (případně zavolat lékařskou pomoc), poškození (zařízení bytu, oděvu aj.) a zjistit celkovou škodu
- přijmout adekvátní opatření vůči pachateli i oběti a případně je vyzvat, aby se dostavili na určené místo k sepsání protokolu

K tomu:

- před příjezdem na místo projednat v rámci zakročující hlídky taktiku zákroku
- jednat profesionálně, oprostít se od subjektivních pocitů, vlastního hodnocení situace a nepřipustit projevy zvyšující nejistotu při služebním zákroku, jako jsou stres, nezkušenost nebo naopak vlastní zkušenost s týráním v rodině
- posoudit, zda se jedná o domácí násilí (dlouhodobé a stupňující se) a jaké je reálné riziko hrozby jeho opakování po odjezdu policie
- strategie domluv a tišení konfliktu na místě, kde došlo k domácímu násilí, jsou zpravidla neúčinné (je kontraproduktivní pokoušet se řešit spor mezi stranami)¹³

3.2 Možnosti pomoci ze strany P ČR po roce 2007

Od 1. ledna 2007 zabezpečovala Policie České republiky v souladu s novelou zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, která byla provedena zákonem č. 135/2006 Sb., plnění úkolů na úseku ochrany lidské důstojnosti, bezpečnosti, zdraví života a svobody v případech domácího násilí. Postup příslušníků Policie České republiky vycházel ze znění § 21a - §21d zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění novel. Díky uvedené novele zákona o Policii České republiky, získala policie oprávnění vykázat agresora ze společného obydlí, a to po dobu deseti dní. V případě potřeby, zejména v individuálních případech směřujících k zajištění bezpečí ohrožené osoby, mohla být násilná osoba vykázána i z bezprostředního okolí společného obydlí. Bylo ovšem přihlíženo například k tomu, zda má násilná osoba ve společném obydlí místo svého podnikání. V takovém případě bylo možné vykázáním zatížit pouze tu část obydlí sloužící k bydlení. Muselo být ovšem možné prostor pro podnikání oddělit od prostor určených k bydlení. Pokud rozdělení nebylo technicky

¹³ Metodický pokyn ředitele úřadu služby kriminální policie a vyšetřování policejního prezidia České republiky, Č.j. PPR-3670-1/KPV-OK3-2004, článek 11

možné, vztahovalo se vykázání i na prostory určené k podnikání. Ze společného obydlí mohl být agresor rovněž vykázán, i v případě, že k násilnému jednání došlo mimo toto obydlí, například na dovolené v hotelovém pokoji. V tomto případě policie agresora nevykazovala z hotelového pokoje, ale z dlouhodobě obývaného společného obydlí, kam byl agresorovi zakázán návrat a vstup. Policii tak byla dána možnost nebýt pouhým represivním orgánem, ale byla jí dána možnost účinně a efektivně předcházet protiprávnímu jednání ze strany agresorů.

3.2.1 Oprávněnost vykázání

Před přistoupením k vykázání osoby ze společného obydlí musí být ovšem naplněny zákonné znaky, za kterých je možné vykázání provést. Zejména se jedná o to, aby útok násilné osoby vykazoval znaky domácího násilí, které jsou popsány v kapitole 1.1, a zhodnocení rizika možného budoucího útoku, přičemž je vycházeno z analýzy počtů hlášených útoků, tedy jestli se jedná o opakované útoky. Zde je třeba zdůraznit že, předchozí útoky mohou být i nižší intenzity.

3.2.2 Diagnostika domácího násilí k oprávněnosti vykázání

U oprávněnosti vykázání je nutné zvážit riziko chování násilné osoby po té, co hlídka policie opustí místo incidentu. K diagnostice rizika budoucího útoku policie používá závěrů učiněných na základě použití diagnostické metody SARA DN (Spousal Assault Risk Assessment), což je diagnostická metoda, při jejímž použití lze zjistit rizikové faktory a kvalifikovaně odhadnout riziko dalšího domácího násilí. SARA DN obsahuje 15 strukturovaných otázek na rizikové faktory, z nichž pět otázek odhaluje rizikové faktory násilné osoby v aktuálním vztahu, dalších pět umožní rychle zjistit rizikové faktory opět u násilné osoby v rámci obecných sklonů k násilí, tj. násilných projevů na veřejnosti. Posledních pět otázek pomáhá zjistit rizikové faktory týkající se zranitelnosti osoby ohrožené domácím násilím.¹⁴

3.3 Formy vykázání do roku 2009

Vykázání agresora ze společného obydlí mělo dvě formy. Jednak směřovalo proti přítomné osobě na místě incidentu, která byla vykázána z vymezených prostor, tedy společně obývaného domu nebo bytu, jakož i jeho přilehlého okolí, přičemž tyto

¹⁴ SARA DN (Spousal Assault Risk Assessment), pomůcka pro policisty. Vydal Bílý kruh bezpečí, o.s. v rámci mezinárodního projektu „Development of a service framework, practice guidance and training programmes to support adult victims of sexual violence“ podpořeného z programu DAPHNE II., 2006.

prostory musely být v rozhodnutí o vykázání přesně specifikovány a současně jí byl zakázán návrat do uvedených prostor¹⁵, ale rovněž mohl směřovat i proti nepřítomné osobě, které byl zakázán návrat do vymezených prostor.¹⁶ V prvním případě kdy, byla vykázána osoba přítomna, bylo rozhodnutí o vykázání účinné v okamžiku, kdy bylo sděleno osobě proti které vykázání směřovalo. Ve druhém případě, kdy násilná osoba přítomna ve společném obydlí nebyla, vydával policejní orgán rozhodnutí o zákazu návratu respektive vstupu do vymezených prostor bez její přítomnosti. Toto rozhodnutí se vykázané osobě předalo a vyhlásilo po jejím návratu do společného obydlí, ovšem praxe a snaha policejních orgánů byla taková, aby byl tento úkon proveden ještě před návratem agresora do společného obydlí. Doručení uvedeného rozhodnutí probíhalo zejména v místech, kde se podařilo zjistit pohyb agresora, nejčastěji to bylo v jeho zaměstnání, které bylo snadno zjistitelné a byl zde největší předpoklad jeho výskytu. Pokud se jednalo o osobu sociálně slabou bez trvalého nebo příležitostného pracovního poměru, šel její výskyt po napadení partnera nebo osoby se kterou obýval společné obydlí předpokládat v nejbližším restauračním zařízení.

3.4 Počítání lhůty vykázání

Doba deseti dní, po kterou je osoba vykázána, je započítávaná dnem následujícím po dni vydání rozhodnutí a končí ve 24:00 hodin desátého dne, mimo situace, kdy je v době vykázání stanoveného orgány Policie České republiky podán návrh na vydání předběžného opatření dle občanského soudního řádu, ve kterém může předseda senátu uložit účastníku řízení, proti němuž návrh směřuje, mimo jiné, aby dočasně opustil společné obydlí. V tomto případě je lhůta, po kterou je osoba vykázána a současně se nesmí vrátit do vymezeného prostoru, prodloužena až do pravomocného rozhodnutí soudu o návrhu na vydání předběžného opatření.¹⁷

3.5 Prolomení nesouhlasu zúčastněných osob

Důležité v novém institutu vykázání byla skutečnost, že k vykázání násilné, agresivní osoby mohl policejní orgán přistoupit jak přes nesouhlas této násilné osoby, tak přes nesouhlas osoby ohrožené. V mnoha případech se ohrožená osoba cítí na agresorovi závislá, agresivní osoba může být dítětem ohrožené osoby, nebo by ze strachu před agresorem souhlas k jeho vykázání nedala. Toto bylo a je vzhledem

¹⁵ Zákon ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, § 21a/1

¹⁶ Zákon ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, § 21a/2

¹⁷ Zákon ČNR č. 283/1991Sb., o Policii České republiky, § 21d

k závažnosti domácího násilí velmi důležité, neboť vykazání podmíněné souhlasem ohrožené osoby by ztratilo smysl a bylo by neúčelné vzhledem k dalšímu řešení soužití těchto osob. Toto se rovněž vztahuje na agresory mladistvé nebo mladší patnácti let.

I tyto osoby, pokud jsou k tomu dány zákonné podmínky, mohly a mohou policejní orgány ze společného obydlí vykázat. Zákonnou podmínkou je především situace, kdy nelze jiným způsobem zajistit bezpečnost ohrožené osoby. Při vykazování takovéto osoby ovšem policejní orgán úzce spolupracuje s územně příslušným orgánem sociálně právní ochrany dětí, který je povinen zajistit umístění takové to osoby v diagnostickém zařízení. Dalším důležitým faktorem v této věci je možnost policie proti vykázané osobě, která odmítla opustit společné obydlí respektive prostor, který je uveden v rozhodnutí o vykazání, použít donucovacích prostředků ke splnění účelu a prosazení vydaného rozhodnutí. Tímto se vydané rozhodnutí o vykazání nestávalo pouze bezhodnotným a nevykonatelným právním aktem, ale aktem účelným a okamžitým, přičemž jej bylo nutné dodržovat. Při nedodržování vydaného rozhodnutí hrozila sankce podle právních předpisů. Jediným opravným prostředkem, ve kterých mohly zúčastněné osoby, tedy jak osoba vykázaná, tak osoba ohrožená uplatnit námitky nebo nesouhlas bylo odvolání, které bylo možno podat do 15 dnů ode dne oznámení u příslušného orgánu, který byl policejní orgán povinen vždy v rozhodnutí uvést. Samotné rozhodnutí o vykazání bylo rozhodnutí které bylo preventivní a nebylo přestupkového ani trestního charakteru. Toto rozhodnutí bylo vedeno zvlášť dle správního řádu a nenahrazovalo trestní či přestupkové řízení spojené s následky jednání agresora například v důsledku fyzického napadení ohrožené osoby a naplnění skutkové podstaty trestného činu ublížení na zdraví nebo přestupku proti občanskému soužití. Trestní a přestupkové řízení bylo a je vedeno odděleně.

3.6 Forma vykazání od roku 2009

V souvislosti s reformou Policie České republiky byl mimo jiné poslaneckou sněmovnou, senátem a prezidentem republiky schválen nový zákon o Policii České republiky, a to zákon č. 273/2008, který je účinný od 1. 1. 2009. Tento nový zákon rovněž upravuje, a dle mého názoru, značně zjednodušuje postup policejních orgánů při řešení případů vykazání osob ze společného obydlí v souvislosti s domácím násilím. Tento nový zákon vykazání osob upravuje v § 44 – 47. V základních rysech se oprávnění policie vykázat osobu ze společného obydlí nemění, ovšem dle nové právní úpravy není postupováno dle správního řádu, tedy není vydáváno rozhodnutí o vykazání, které muselo být někdy složitou cestou vykázané osobě doručováno, a dále

odpadly další povinnosti vycházející ze správního řádu. V současné době policista využívá pouze svého zákonného oprávnění dle zákona o Policii České republiky a při vykázání vydá vykázané a ohrožené osobě potvrzení o vykázání, kde specifikuje prostor, na který se vykázání vztahuje, poučí osoby o jejich právech a povinnostech, přičemž v potvrzení uvede adresu útvaru policie, kde si může vykázaná osoba vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání. Tento úřední záznam nahrazuje právě shora zmiňované rozhodnutí o vykázání a je pouze na vykázané osobě, zda si tento úřední záznam na útvaru policie převezme či nikoliv. V současné době si vykázaná osoba může proti vykázání podat námitky, které policista uvede do potvrzení o vykázání. O námitkách, tedy o oprávněnosti vykázání, rozhoduje místně příslušné Krajské ředitelství policie, kam je policista povinen neprodleně námitky zaslat. Vykázaná osoba dále může námitky písemně uvedenému krajskému ředitelství zaslat písemně do tří dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázání.¹⁸

Nová právní úprava dále jasně vymezuje povinnosti vykázané osoby, a to v ustanovení § 45 odstavce 1, které zní:

Vykázaná osoba je povinna

a) opustit neprodleně prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání

b) zdržet se vstupu do prostor podle písmene a)

c) zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou

d) vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného obydlí, které drží

Policista vykázanou osobu poučí o následcích neuposlechnutí výzvy podle písmene d).¹⁹

Jako výrazný posun vpřed při ochraně ohrožených osob vidím zavedení písmene c), které zakazuje vykázané osobě v podstatě jakýkoliv styk, tedy i telefonický nebo písemný s osobou ohroženou. Tento styk nebyl do současné doby jakýmkoliv způsobem omezen a pokud nenaplňoval svým obsahem jiný správní²⁰ nebo trestní²¹ delikt, byl nepostižitelný.

Nový zákon o Policii České republiky, tedy dle mého názoru, zjednodušil postup policistů v případech domácího násilí a posílil pozici a právní ochranu osoby ohrožené.

¹⁸ Zákon číslo 273/2008 Sb., o Policii ČR, § 44

¹⁹ Zákon číslo 273/2008 Sb., o Policii ČR, § 45

²⁰ Zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích, § 49/1a,c

²¹ Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon, např., § 197/1

3.7 Spolupráce Policie ČR s ostatními orgány po vykázání osoby

Orgány policie byly dle zákona č. 283/1991 Sb. a nadále jsou dle zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky v případech domácího násilí povinné úzce spolupracovat s příslušnými intervenčními centry a příslušnými orgány sociálně právní ochrany dětí. Jednotlivá intervenční centra informují o každém výjezdu k incidentu se znaky domácího násilí, a to i v případech, kdy nedošlo k vykázání násilné osoby a v případech, kdy se ve společném obydlí nachází děti, informují rovněž orgány sociálně právní ochrany dětí. Ohroženým osobám předávají kontakty na jednotlivá intervenční centra, která jsou schopna dále těmto osobám poskytnout potřebnou pomoc. V případě vykázání násilné osoby policejní orgány do 24 hodin zasílají intervenčním centrům opisy rozhodnutí o vykázání.²² Spolupráce policie a intervenčního centra ovšem nekončí samotným vykázáním a předáním shora uvedených informací. Policie musí provést do tří dnů od vykázání preventivní kontrolu, přičemž i na základě informací podaných intervenčním centrem může dojít dle jednotlivých případů k dalším namátkovým kontrolám po dobu deseti dní vykázání. Je velice důležité upozornit na skutečnost, že se vykázaná osoba po dobu deseti dní vykázání nemůže do předmětných prostor tedy společného obydlí vrátit, a to ani se souhlasem ohrožené osoby, pod hrozbou právního postihu obou těchto osob.

3.8 Odůvodnění nástroje vykázání

Nástroj vykázání agresora ze společného obydlí je nepochybně jedním z neefektivnějších v boji s domácím násilím a ochrany ohrožené osoby, které se tak po dobu deseti dní naskytne příležitost rozmyslet si, jakým způsobem dále naloží se svým životem. Ohrožené osobě je poskytnut čas na konzultaci své životní situace s odborníky, se kterými lze vyhodnotit jednotlivá rizika dalšího soužití s agresorem, možné nápravy vztahu a nalezení důvodu vzniklé situace. Je zde dále prostor k případnému klidnému odchodu oběti ze společného obydlí pro agresora na jemu neznámou adresu.

²² Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí

4 Statistické údaje k vykázání

4.1 Počet vykázání v roce 2008

V České republice bylo v období od 1. 1. – 31. 12. 2008 prostřednictvím patnácti IC celkem evidováno 679 rozhodnutí Policie ČR na základě zákona č. 135/2006 Sb., o vykázání nebo zákazu vstupu násilné osoby do společného obydlí. Policie v těchto případech přihlížela k předchozím incidentům a hodnotila rizikovost aktuální situace. Rozhodnutí o vykázání/zákazu vstupu mělo preventivní charakter a odvracelo aktuálně hrozící násilný útok. Rozhodnutí o desetidenním vykázání/zákazu vstupu bylo vykonatelné okamžitě, lhůtu nebylo možné zkrátit a k tomuto rozhodnutí Policie ČR nepotřebovala souhlas ohrožené osoby. Celkový počet vykázání je o 183 případů nižší než počet vykázání v roce 2007, tj. v prvním roce účinnosti zákona na ochranu před domácím násilím, pokles o 21 %. Během roku 2008 bylo zaznamenáno 67 případů (téměř 10 %) opakovaného vykázání/zákazu vstupu ve stejných domácnostech. Je to nepatrný nárůst ve srovnání s rokem 2007, kdy došlo k 58 případům opakovaného vykázání. V průběhu roku 2008, tj. druhého roku aplikační praxe zákona na ochranu před domácím násilím v ČR, se začaly ohrožené osoby obracet s žádostí o vydání předběžného opatření přímo na civilní soudy, a to i v situacích, kterým nepředcházelo policejní desetidenní vykázání. Tyto případy zatím nejsou centrálně sledovány.²³

4.2 Druh rozhodnutí Policií ČR

PČR byla oprávněna v případech zjištěného rizika dalších násilných incidentů ochránit ohroženou osobu vykázáním násilné osoby (pokud tato byla na místě přítomna) nebo zákazem vstupu (pokud nebyla v bytě nebo v domě přítomna). Z evidovaných 679 případů rozhodla PČR v 287 případech, tj. v 42 % o vykázání (v roce 2007 to bylo 410, tj. 47,5 %), v 373 případech, tj. 55 % o zákazu vstupu (v roce 2007 to bylo 368, tj. 42,7 %). Pouze v 19 případech, tj. v 3 %, PČR rozhodla

²³VITOUŠOVÁ, P. Vykázání / zákaz vstupu v roce 2008 v ČR – komentář k analýze dat [online]. Bílý kruh bezpečí o.s. – copyright 2008 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z <<http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id categoryNode=508>>

nesprávně, tj. vydala zároveň rozhodnutí o zákazu vstupu a o vykázání (v roce 2007 to bylo 84 případů, téměř 10 %). Počet duplicitních rozhodnutí se podařilo snížit metodickým usměrňováním praxe ze strany Policejního prezidia PČR a pokračujícím školením policistů na minimum. Od 1.1. 2009 v souladu s novou právní úpravou nebude statistika rozlišovat, zda v době zásahu policie byla či nebyla násilná osoba přítomna ve společně obývaném bytě nebo domě, neboť se bude používat jeden typ rozhodnutí a tím bude vykázání.²⁴

4.3 Údaje k ohroženým osobám včetně dětí

V souvislosti s 679 případy vykázání/zákazu vstupu bylo domácím násilím bezprostředně ohroženo 698 (v roce 2007 – 892) dospělých osob, z toho 651 (858) žen a 47 (34) mužů. Z hlediska věku dominuje u dospělých ohrožených osob věková kategorie 31 – 40 let (39 %) – shodně s rokem 2007, následují kategorie 41 – 50 (22%), 21 - 30 let (15 %). Ve sledovaném období Policie ČR evidovala celkem 586 dětí přítomných policejnímu zásahu i násilnému incidentu, který zákroku předcházel. Ostatní děti v těchto domácnostech byly v době zákroku policie mimo domácnost a jejich počet nebyl v letech 2007-8 policií zjišťován. Intervenční centra začala od září 2007 ohroženým osobám, se kterými se dostala do kontaktu, klást otázku na skutečný počet dětí žijících v domácnostech, kde došlo k vykázání. Z případů vykázání v roce 2008 byl uskutečněn kontakt s ohroženou osobou v 600 případech. V těchto případech byl evidován mnohem větší počet dětí skutečně žijících v těchto rodinách – 772. Z podnětu Bílého kruhu bezpečí a Intervenčních center byla provedena změna povinností PČR. Od 1. 1. 2009 policisté na místě incidentu se znaky DN zjišťují celkový počet dětí (i v době zákroku nepřítomných) žijících v těchto domácnostech. Celkem tedy bylo v roce 2008 přímo ohroženo domácím násilím a prostřednictvím vykázání před hrozícím dalším násilím ochráněno 1 284 osob (dospělé ohrožené osoby + děti přítomné násilnému incidentu a zákroku PČR). V letech 2007 a 2008 bylo celkem novým zákonem a prostřednictvím Policie ČR ochráněno 3 117 prokazatelně ohrožených osob.²⁵

²⁴VITOUŠOVÁ, P. Vykázání / zákaz vstupu v roce 2008 v ČR – komentář k analýze dat [online]. Bílý kruh bezpečí o.s. – copyright 2008 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z <<http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id categoryNode=508>>

²⁵VITOUŠOVÁ, P. Vykázání / zákaz vstupu v roce 2008 v ČR – komentář k analýze dat [online]. Bílý kruh bezpečí o.s. – copyright 2008 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z <<http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id categoryNode=508>>

4.4 Údaje k násilným osobám a k jejich vztahu k osobě ohrožené

V případech domácího násilí bylo v roce 2008 ze společného obydlí vykázáno 668 mužů a 13 žen (v roce 2007 to bylo 854 mužů a 8 žen). Z hlediska vztahu mezi násilnou a ohroženou převládá vztah manželský – 335 případů (49 %), následuje vztah druh/družka – 172 případů, zletilé dítě/rodič – 112 případů a rozvedení manželé – 38 případů. K malému počtu vykázání došlo ve vztazích vnuk/prarodič, partnerských, sourozeneckých, ale i nezletilé dítě/rodič a jiných.²⁶

4.5 Počty vykázání/zákazu vstupu podle krajů

Údaje za sledované období roku 2008 vykazují značný rozdíl mezi jednotlivými kraji. Roční průměr vykázání na jeden kraj je 48,5 případů (2007 - 61,6). Z hlediska absolutního počtu vykázání, došlo k největšímu počtu těchto případů v kraji Moravskoslezském – 110 (16 %). Za ním následují kraje Ústecký (87), Jihomoravský (72). Právě v těchto krajích byly pilotně od roku 2003 ověřovány projekty zaměřené na řešení případů domácího násilí s největším zapojením policistů do mezioborové spolupráce spojené s jejich důsledným, kvalitním a celoplošným školením. Severomoravský kraj (od roku 2003), Ústecký (od roku 2004), Jihomoravský (od roku 2005). Ke krajům s nejmenším počtem vykázání podle absolutních čísel patří kraje Plzeňský (22 v roce) a Královéhradecký (22 v roce). Objektivnější pohled na počty vykázání vzniká z pohledu poměru počtu vykázání k počtu obyvatel v kraji (viz následující přehled).²⁷

²⁶ VITOUŠOVÁ, P. Vykázání / zákaz vstupu v roce 2008 v ČR – komentář k analýze dat [online]. Bílý kruh bezpečí o.s. – copyright 2008 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z <http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=508>

²⁷ VITOUŠOVÁ, P. Vykázání / zákaz vstupu v roce 2008 v ČR – komentář k analýze dat [online]. Bílý kruh bezpečí o.s. – copyright 2008 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z <http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=508>

Největší počet vykázání v přepočtu na počet obyvatel bylo v roce 2008 v krajích:

1. Karlovarský 1 vykázání na 6 630 obyvatel
2. Ústecký 1 vykázání na 9 500 obyvatel
3. Moravskoslezský 1 vykázání na 11 670 obyvatel

Nejmenší počet vykázání byl v roce 2008 v krajích:

14. Hl. město Praha 1 vykázání na 35 100 obyvatel
13. Plzeňský 1 vykázání na 25 120 obyvatel
13. Královéhradecký 1 vykázání na 25 110 obyvatel

5 Oprávněnost zásahu státu do soukromí a zaručených práv a svobod

Při vykázání je nadřazeno právo na ochranu života, zdraví a lidské důstojnosti nad právem vlastnickým a právem na nedotknutelnost obydlí. V praxi to znamená, že ze společného obydlí může být vykázán výlučný vlastník tohoto obydlí, tedy majitel bytu, domu, chaty a podobně, přičemž v obydlí zůstává ohrožená osoba, která nemusí být s vlastníkem obydlí v manželském či příbuzenském poměru, ale může to být například druh-družka, přítel-přítelkyně a další osoby, které prokazatelně s vlastníkem obydlí toto užívají k trvalejšímu bydlení.

Zákon č. 135/2006 Sb., o plnění úkolů na úseku ochrany lidské důstojnosti, bezpečnosti, zdraví, života a svobody v případech domácího násilí, kterým byl doplněn zákon č. 283/1991 Sb. o Policii české republiky o znění § 21a - §21d upravující oprávnění rozhodnout o vykázání ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj a dále pak nově vzniklý zákon č. 273/2008 o Policii ČR, jsou založeny na prevenci domácího násilí a pomoci obětem tohoto protispolečenského a protiprávního jednání. Tato právní úprava zcela nepochybně v institutu vykázání nadřazuje právo na lidskou důstojnost, život a zdraví a samozřejmě ochranu těchto práv nad ochranu práv vlastnických a užívacích.²⁸

²⁸ Časopis Policista, číslo 10/2006, s. 8, vydává Ministerstvo vnitra ČR

5.1 Nedotknutelnost osoby, obydlí a vlastnictví

Odůvodněnost zásahu státu do soukromí v souvislosti s partnerskými vztahy, kde dochází k domácímu násilí, je odvoditelné především z článku 7 Listiny základních práv a svobod, který zaručuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a dále pak zaručuje zákaz krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení. Rovněž tak lze odůvodněnost tohoto zásahu opřít o článek 8 Listiny základních práv a svobod, který zaručuje osobní svobodu. Je pravdou že institut vykázání určitým způsobem zasahuje do zaručených práv a svobod násilnické osoby, zejména pak do práva na nedotknutelnost obydlí, která je zaručena v článku 12 listiny základních práv a svobod a dále pak do práva vlastnického, které je zaručeno v článku 11 citované listiny.²⁹ Je ovšem nutné uvědomit si skutečnost, že k zásahu a narušení do uvedených, zaručených práv násilné osoby dochází za jediným účelem, kterým je zajištění práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí i osobní svobody osoby ohrožené. Přestože jsou práva a svobody listinou základních práv a svobod zaručené a tyto lze omezit pouze zákonem, je možné a to i dle judikatury Ústavního soudu³⁰, k určitým omezením dojít i v případech kolize jednotlivých práv a svobod. Nutnou podmínkou předmětného postupu musí ovšem být využití všech možností, které minimalizují zásah do jednoho z navzájem si kolidujícího práva. Dle názoru Ústavního soudu³¹ může k omezení základních práv a svobod dojít, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, právě v situaci, kdy dochází ke kolizi. Z článku 4 odstavec 4 Listiny základních práv a svobod vyplývá, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, ale také obdobně v případě jejich vzájemné kolize. Při využití oprávnění vykázání a zákazu vstupu do vymezeného prostoru nedochází ke zbavení osobní svobody násilné osoby, nýbrž pouze k omezení svobody pohybu. Předmětné omezení je ovšem odůvodnitelné na základě článku 14 odstavce 3 listiny základních práv a svobod, který uvádí, že *svobody mohou být omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých.*³² Rovněž tak zásah do svobody obydlí je odůvodněný, a to přímo v ustanovení článku 12 odstavce 3 listiny základních práv a svobod, kde je uvedeno, že *jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí,*

²⁹ Listina základních práv a svobod

³⁰ nález ústavního soudu č. 4/94, publikovaný pod č. 46,sv. 2 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, vyhl. pod č. 214/1994

³¹ nález ústavního soudu č. 4/94, publikovaný pod č. 46,sv. 2 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, vyhl. pod č. 214/1994

³² Listina základních práv a svobod, článek 14 odstavec 3

*tímto je myšleno všechny jiné zásahy mimo domovní prohlídky, mohou být zákonem dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých.*³³ Co se týče práva vlastnického, toto není vlastně při aplikaci institutu vykázaní dotčeno jako takové. Jedná se pouze o omezení jeho výkonu na určitou, vymezenou dobu. Toto konstatování lze odůvodnit především z pojetí celé souvislosti článku 11 Listiny základních práv svobod, zejména z odstavce 4, kde je stanovena možnost nuceného omezení vlastnického práva, přičemž podmínky pro takovéto omezení musí být stanoveny zákonem. Ochrana života zdraví je nadřazena ochraně vlastnictví, což lze odvodit například na seřazení jednotlivých práv v Listině základních práv a svobod.

5.2 Náhrada škody způsobená neoprávněným zásahem státu do zaručených práv

Přestože je tedy zásah ze strany státu do zaručených práv a svobod zcela legitimní, mohou nastat situace, kdy se násilná osoba může domáhat náhrady škody v důsledku zásahu státní moci do shora uvedených práv, jako je náhrada škody za náklady spojené s ubytováním v důsledku vykázaní nebo náhrada škody za ušlý zisk z podnikatelské činnosti. Jako příklad můžeme uvést situaci, kdy má násilná osoba v domě či bytě společně obývaném s ohroženou osobou například ordinaci praktického lékaře. Přes skutečnost, že si násilná osoba může za přítomnosti policisty odnést z bytu či domu věci osobní potřeby i věci potřebné pro podnikání, jen stěží přestěhuje svou ordinaci a policista je povinen již při rozhodnutí o vykázaní vymezit prostor určený pro podnikání s ohledem na okolnosti tak, aby tento prostor šel prakticky oddělit od ostatních obytných částí domu nebo bytu, ve které bude nadále setrvávat ohrožená osoba. Pokud neexistuje žádné možné řešení, jak oddělit ordinaci od ostatních částí bytu nebo domu, ukládá policista vykázaní z celého bytu nebo domu bez ohledu na skutečnost, zda má násilná osoba ve společně obývaném bytě nebo domě místo podnikání, v našem případě ordinaci praktického lékaře. Násilná osoba, pokud byla vykázána a nesouhlasí s úředním postupem policejního orgánu, přičemž jí bylo v rámci opravného prostředku (dříve v rámci odvolání, v současné době v rámci podané námítky) dáno odvolacím orgánem za pravdu, se může v těchto případech domáhat

³³ Listina základních práv a svobod, článek 12 odstavec 3

náhrady škody dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.³⁴

6 Trestní odpovědnost

Právní normy související s domácím násilím v České republice, které upravují ochranu oběti, jsou u nás zakotveny v občanském právu, trestním a přestupkovém právu a dále pak v právu policejním. Důvodem zakotvení právních norem týkajících se domácího násilí v tak široké škále právních odvětví je skutečnost, že v České republice není zavedena normativní definice pojmu domácího násilí. Na zavedení tohoto pojmu alespoň v obecné rovině mají zásluhu především neziskové organizace, které se tímto závažným problémem začaly zabývat, a to již od počátku devadesátých let.

6.1 Týrání osoby žijící ve společném domě nebo bytě § 215a tr. zákona

Výrazným krokem kupředu v boji s domácím násilím v České republice v rámci trestního zákona bylo přijetí § 215a – týrání osoby žijící ve společném domě nebo bytě, přestože se zkratkovitě a nepřesně označuje jako skutková podstata postihující tzv. domácí násilí.

Kvalifikačním předpokladem tohoto trestného činu je místo, kde oběť útoku žije. Musí se jednat o osobu žijící s pachatelem ve společně obývaném bytě nebo domě. Případné zlé nakládání vůči osobám žijícím jinde a s jinými osobami než s pachatelem se posuzuje podle obecných ustanovení trestního zákona, například jako ublížení na zdraví.³⁵

Uvedená právní norma je rozdělena do prvního a druhého odstavce, přičemž druhý odstavec je dále rozdělen na písmeno a) a písmeno b). Tato právní norma byla přijata poslaneckou sněmovnou v prosinci roku 2003 a účinnou se stala k 1.6.2004. Základní skutková podstata uvedeného trestného činu, která je uvedena v odstavci 1 zní: ***Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.*** Týráním je v této právní úpravě myšleno úmyslné zlé nakládání s osobou blízkou nebo i osobou jinou, s níž pachatel

³⁴ Časopis Policista, číslo 10/2006, s. 8, vydává Ministerstvo vnitra ČR

³⁵ JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 26. aktualizované vydání se zapracováním změn účinných od 1.1.2009, LINDE Praha 2008, s. 265 ISBN 978-80-7201-731-7

žije ve společné domácnosti, které se vyznačuje určitým vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a rovněž tak určitou trvalostí, které postižená osoba pociťuje jako těžké příkoří. Může se jednat o bití a jiné tělesné tresty, pálení, ale i jiné psychické násilí. Trvalost pachatelova jednání je zapotřebí posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Speciální skutková podstata, která je uvedena v druhém odstavci § 215a zní: ***Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.***

Za zvláště surový způsob lze považovat páchání s vyšší brutalitou, která se může vyznačovat například větším počtem použitých nástrojů a mechanismů použitých k týrání, nebo také spojení a kombinování psychického a fyzického týrání. Pojmem na více osobách je myšleno, že došlo k páchání násilí na třech a více osobách.³⁶

Za důležitý a velmi rozumný krok je třeba považovat fakt, že zákonodárci ustanovení § 215a trestního zákona nezařadili do výčtu trestných činů uvedených v § 163 trestního řádu, což znamená, že k zahájení trestního stíhání není třeba souhlasu poškozené osoby. Orgány činné v trestním řízení tedy při zjištění těchto případů postupují na základě principu oficiality, tedy z úřední povinnosti, a to i přes nesouhlas poškozené osoby, například na rozdíl od trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci dle ustanovení § 197a trestního zákona, kde je trestní stíhání podmíněno právě souhlasem osoby poškozené, neboť tento trestný čin v § 163 trestního řádu uveden je.

6.2 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 197a tr. zákona

Další právní normou uvedenou v trestním zákoně, která je spojena mimo jiné i s případy domácího násilí je právě ustanovení § 197a trestního zákona – násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci. Základní skutková podstata uvedená v odstavci 1 uvedeného trestného činu zní: ***Kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, nebo peněžitým trestem.*** Speciální skutková podstata uvedená v odstavci 2 zní: ***Odnětím svobody až na dvě léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na svědkovi, znalci nebo***

³⁶ JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 26. aktualizované vydání se zapracováním změn účinných od 1.1.2009, LINDE Praha 2008, s. 266 ISBN 978-80-7201-731-7

tlumočníkovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti. Z uvedeného tedy jasně vyplývá, že tento trestný čin souvisí s případy domácího násilí pouze ve své základní skutkové podstatě uvedené v prvním odstavci. Pojem vyhrožování usmrcením nebo těžkou újmou na zdraví není třeba více vysvětlovat, tyto pojmy jsou jasné. Co lze ovšem spatřovat pod jinou těžkou újmou. Zcela nepochybně například vyhrožování usmrcením nebo těžkou újmou na zdraví blízké osobě poškozeného, nebo vyhrožování způsobením škody velkého rozsahu, nebo na věci, která má vysokou uměleckou a pro poškozeného i citovou hodnotu. Dle mého názoru úskalí tohoto ustanovení trestního zákona spočívá v identifikování a rozpoznání důvodné obavy. Důvodnou obavou se zpravidla rozumí vyšší stupeň úzkostného pocitu ze zla, kterým je vyhrožováno. Při výhrůžce zabitím bude záležet na povaze pachatele a na tom, jak se při výhrůžce choval, co měl v ruce a podobně.

Úmysl pachatele způsobit jinému těžkou újmu na zdraví nelze dovozovat jen z povahy předmětu, kterým byl veden útok. Je třeba zvážit i další okolnosti případu, jako jsou způsob použití tohoto předmětu, intenzita vedeného úderu a podobně.³⁷

Pokud je vyhrožování doprovázeno chováním, které demonstruje úmysl a odhodlání pachatele výhrůžky uskutečnit, například šermování nožem před obličejem poškozené osoby nebo pozvednutím ruky v úmyslu bodnout spojené se slovy „zabiju tě“, jsou nepochybně způsobilé vzbudit důvodnou obavu o život nebo zdraví. Není ovšem zapotřebí, aby osoba které je vyhrožováno byla vždy bezprostředně přítomna u osoby pachatele. Stačí, když je výhrůžka prezentována poškozenému takovým způsobem, kdy si je pachatel vědom toho, že se o ní poškozený dozví a že důvodnou obavu vzbudí. Z vlastní praxe ovšem vím, že pokud nedojde opravdu k nějakému podpůrnému aktu spojeného s výhrůžkou jako například shora popsaná situace s nožem, jsou tyto případy posuzovány spíše jako přestupky proti občanskému soužití, neboť nebezpečnost takového jednání pro společnost je i dle názoru mnoha státních zástupců nepatrná s odkazem na § 3 odstavce 2 trestního zákona³⁸, a nedosahuje intenzity trestného činu.

6.3 Ublížení na zdraví §§ 221, 222 tr. zákona

V rámci případů domácího násilí se může pachatel rovněž dopustit trestného činu ublížení na zdraví, který je zakotven v ustanovení § 221 a § 222 trestního zákona,

³⁷JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 26. aktualizované vydání se zapracováním změn účinných od 1.1.2009, LINDE Praha 2008, s. 236 ISBN 978-80-7201-731-7

³⁸ § 3 odstavec 2 tr. zákona: Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu

přičemž § 221 hovoří o tzv. „obyčejném“ ublížení na zdraví a § 222 hovoří o způsobení úmyslné těžké újmy na zdraví.

Pojem ublížení na zdraví lze vymezit jako způsobení takové poruchy normálních tělesných nebo duševních funkcí, která znesnadňuje poškozenému výkon obvyklé činnosti, resp. má vliv na způsob jeho života a není zcela přirozeného rázu. Podle praxe by doba léčení měla činit nejméně sedm dní. Ovšem každá porucha zdraví není ublížením na zdraví ve smyslu trestního zákona. Za ublížení na zdraví lze předpokládat takové poranění nebo onemocnění, které porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadní poškozenému obvyklý způsob života. Tato poranění obvykle vyžadují lékařské ošetření, i když nezanechávají trvalé následky. Tato poranění ve velké míře nepříznivě ovlivňují pracovní schopnost postižené osoby, která je vyřazena dočasně z pracovního cyklu. Pracovní neschopnost, i když je důležitým kritériem při posuzování pojmu ublížení na zdraví, ovšem sama o sobě nemusí vždy odrážet skutečnou povahu, intenzitu i závažnost způsobené poruchy zdraví. Při identifikaci, zda skutečně došlo k ublížení na zdraví ve smyslu trestního zákona, je zapotřebí zkoumat především povahu poruchy zdraví, jak byla způsobena, který orgán a která funkce byla porušena, bolestivost poranění, jaká lékařská vyšetření a ošetření zranění vyžaduje a jiné další indicie. Každý takový případ je nutné posuzovat čistě individuálně. Nelze jednoznačně určit nějakou minimální dobu, po kterou má porucha zdraví trvat, i když jak jsem již uvedl praxe pracuje s minimálně se sedmi dny.³⁹

Mnozí lidé ve chvíli kdy jim je ublíženo, sami nadhodnocují jim způsobenou újmu na zdraví, kterou utrpěli a jsou schopni kvůli jedné „facce“ držet pracovní neschopnost po dobu delší sedmi dní a dožadují se poté odstíhání útočníka pro trestný čin. Tento jev lze ovšem přisoudit i médiím, neboť, a to zvláště v médiích komerčních, je občanovi prezentována právě délka pracovní neschopnosti sedmi dní s tím, že po této době pracovní neschopnosti způsobené atakem druhého, se pachatel dopustil jednoznačně trestného činu. Následně se jen těžko poškozené osobě vysvětluje, že tomu tak ve všech případech skutečně není.

³⁹ JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 26. aktualizované vydání se zapracováním změn účinných od 1.1.2009, LINDE Praha 2008, s. 276-277 ISBN 978-80-7201-731-7

Když budeme hovořit o způsobení úmyslné těžké újmy na zdraví ve smyslu § 222 trestního zákona, myslíme tím pouze vážnou poruchu zdraví nebo způsobení závažného onemocnění, které jsou uvedeny v § 89 odstavce 7 trestního zákona, který zní:

Těžkou újmou na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví

- a) zmrzačení*
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti*
- c) ochromení údu*
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí*
- e) poškození důležitého orgánu*
- f) zohydění*
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu*
- h) mučivé útrapy nebo*
- ch) delší dobu trvající porucha zdraví*

U uvedeného trestného činu je nutné, aby byl pachateli prokázán úmysl způsobení těžké újmy, nestačí pouze aby pachatel vykonal něco, co způsobilo těžkou újmu na zdraví. Z hlediska úmyslu postačí, že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit těžký následek, a byl s ním srozuměn. V rámci důkazu prokázání takového úmyslu lze tento dovodit například z použité zbraně, ze způsobu provedení a intenzity útoku.⁴⁰ Je samozřejmě rozdíl mezi tím, kdy pachatel v místnosti strčil do poškozeného, který padl na roh stolu a zlomil si klíční kost a tím, kdy pachatel v úmyslu způsobit těžkou újmu vezme do ruky palici a poškozenému úmyslně rozdrtí nártní kůstky

6.4 Maření výkonu úředního rozhodnutí § 171 tr. zákona

Další ustanovení trestního zákona, které se vztahují k problematice domácího násilí jsou rovněž trestný čin vydírání dle § 235, znásilnění dle § 241, útisk dle § 237, vražda dle § 219, ale i mnoho dalších ustanovení trestního zákona. Všechny tyto trestné činy mají společné to, že se jich dopouští pouze pachatel, v případě domácího násilí tedy agresor. Je ovšem jeden trestný čin související s problematikou domácího násilí,

⁴⁰ JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 26. aktualizované vydání se zapracováním změn účinných od 1.1.2009, LINDE Praha 2008, s. 279 ISBN 978-80-7201-731-7

kterého se může dopustit současně pachatel i poškozená osoba, tedy agresor i oběť, a tímto trestným činem je maření výkonu úředního rozhodnutí, který je zakotven v § 171 trestního zákona. Zde existuje úzká souvislost a propojenost zákona č. 274/2008 Sb., o Policii ČR, který dává Policii ČR oprávnění rozhodnout o vykázání ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj a dále pak povinnost dodržování tohoto rozhodnutí o vykázání poškozené osobě i pachateli pod hrozbou spáchání právě trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí při porušení rozhodnutí policejního orgánu o vykázání.

Trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle ustanovení § 171 odstavce 4 trestního zákona se dopustí ten:

Kdo se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykázání provedené podle zvláštního právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

Vykázáním podle zvláštního právního předpisu je míněno právě ustanovení § 44 až § 47 zák. č. 274/2008 Sb., o Policii České republiky. Součástí vykázání je samozřejmě i vymezení prostor, na které se vykázání vztahuje s tím, že toto vykázání trvá po dobu 10 dní ode dne vykázání, přičemž tuto lhůtu nelze zkrátit ani se svolením poškozené osoby. A zde se dostáváme k možnému spáchání trestného činu jak ze strany pachatele, tak ze strany oběti. Pokud poškozená osoba svolí pachateli k návratu do společného obydlí, na které se vztahuje zákaz návratu před uplynutím desetidenní lhůty vykázání, je mařeno rozhodnutí o vykázání vydané policejním orgánem, a je tedy naplněna formální stránka skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí. Ve své praxi jsem se ovšem s takovým případem nasetkal, i když v rámci celé České republiky k tomuto případu nepochybně dojít mohlo.

7 Instituce interdisciplinární spolupráce

7.1 Intervenční centra

Intervenční centra jsou v současné době konkretizována v ustanovení § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a jsou charakterizována jako samostatný

typ sociální služby. Podstatou intervenčních center je zajištění pomoci ohroženým osobám žijícím ve společné domácnosti s osobou násilnou. Podle citovaného zákona zajišťují intervenční centra základní činnosti v oblasti sociálně-terapeutické a dále pak poskytují pomoc v rámci uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Mezi další činnosti intervenčních center patří zajištění informovanosti mezi jednotlivými intervenčními centry, jejich vzájemná spolupráce a dále pak spolupráce mezi samotnými intervenčními centry a jednotlivými orgány státní správy, orgány obcí, Policií České republiky, městskou policií a orgány sociálně-právní ochrany dětí.⁴¹

S účinností zákona o sociálních službách funguje v každém kraji a Praze jedno intervenční centrum vyjma Moravskoslezského kraje, kde jsou zřízena intervenční centra dvě. Zřízení intervenčních center provázela od prvopočátku komplikace spočívající v kolizi zákona č. 109/2006 Sb., kterým byly upraveny některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách, neboť tímto zákonem zanikla krajům povinnost zřizovat intervenční centra ovšem zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ukládá jednotlivým intervenčním centrům konkrétní povinnosti. Tento problém byl vyřešen shora uvedeným § 60a zákona o sociálních službách, který byl prosazen poslaneckou sněmovnou navzdory nesouhlasu senátu, který navrhoval, aby intervenční centra nebyla v zákoně taxativně vyjmenována, ale byl zde pouze obecný odkaz na zařízení sociálních služeb.⁴²

Dalším problémem při zřizování intervenčních center bylo nevyužití stávajících dlouhodobých poskytovatelů sociálních služeb v oblasti domácího násilí a dále pak využití například rodinných poraden coby jediným poskytovatelem obdobných sociálních služeb v regionu ke zřízení intervenčního centra, neboť vzhledem ke specifické problematice při řešení domácího násilí je nutné disponovat kvalitním vzdělaným a proškoleným personálem, a toto se vždy nezdařilo. Je rovněž zřejmé, že zřízení jediného intervenčního centra v jednom kraji je zcela nedostatečný počet. Jednotlivé regiony například hustě osídlené jako je například hlavní město Praha, nebo velké rozlohou jako je Středočeský kraj by měly nepochybně disponovat větším počtem

⁴¹ ČECHOVÁ, M. a kolektiv, Bílá místa v péči o oběti domácího násilí, Analýza systému pomoci obětem domácího násilí s výstupy monitoringu domácího násilí v Jihomoravském kraji, s. 102

⁴² ČECHOVÁ, M. a kolektiv, Bílá místa v péči o oběti domácího násilí, Analýza systému pomoci obětem domácího násilí s výstupy monitoringu domácího násilí v Jihomoravském kraji, s. 103

intervenčních center k zajištění dostupnosti služby, a to jak z hlediska zvládnutí počtů žadatelů o pomoc a dále pak dostupnosti vzhledem ke vzdálenosti mezi žadatelem a poskytovatelem pomoci. Například ve Středočeském kraji se intervenční centrum nachází pouze v Rakovníku a pro obyvatele jižní části Středočeského kraje je pomoc vcelku vzdálená, když se zamyslíme nad tím, že osobní kontakt je pro ohroženou osobu, která je nepochybně psychicky rozrušená vzniklou situací, vždy nad kontakt telefonní nebo například prostřednictvím e-mailu. Zde je třeba vzít dále v úvahu fyzickou a finanční situaci ohrožené osoby.

Intervenční centra poskytují pomoc zejména a převážně na základě informace podané orgány Policie České republiky prostřednictvím doručení opisu rozhodnutí o vykázání nebo zákazu vstupu do společného obydlí a opisu úředního záznamu o výjezdu k incidentu se znaky domácího násilí. Intervenční centrum následně provede kontaktování ohrožené osoby, kdy se ujistí, zda ohrožená osoba porozuměla všem informacím a poučením, která jí byla poskytnuta ze strany Policie České republiky, a jaká ochrana jí byla poskytnuta. Ze strany intervenčního centra dále následuje dle konkrétní situace následná pomoc spočívající v poradenské činnosti. Intervenční centra samozřejmě poskytují pomoc ohroženým osobám i bez iniciace této pomoci ze strany Policie České republiky, ale i na žádost samotných ohrožených osob.

Model intervenčních center v České republice vychází především ze zkušenosti sousedního Rakouska, kde důvodem pro zřízení intervenčních center bylo zjištění, že izolované intervence jednotlivých institucí a organizací nejsou při ochraně obětí a prevence před opakovaným násilím ve společné domácnosti tak efektivní jako organizované a společné zásahy všech zainteresovaných institucí.

Následující tabulka ukazuje přehled a kontakty na jednotlivá intervenční centra v České republice:

Seznam intervenčních center - zdroj Bílý kruh Bezpečí ke dni 22.9.2008					
Intervenční centrum – místo	ADRESA	TELEFON	FAX	MOBIL	E_MAIL
HMP - PRAHA	IC CSSP Šromova 861 198 00 Praha 9 Černý Most	281 861 580 281 911 883	281 861 580	604 231 085 739 440 771	susterova@mcssp.cz
JČK- ČESKÉ BUDĚJOVICE	Kanovnická 11/390 370 01 České Budějovice	386 323 016	386 323 016	603 281 300	intervencnicentrum@charitacb.cz

JMK - BRNO	Sýpka 25 613 00 Brno - Černá pole	544 501 121 po-čt. 8 - 20 544 526 561 pá 8-16	541 213 732	739 078 078	donacentrum@donacentrum.cz
KVK - SOKOLOV	J.K. Tyla 461 356 01 Sokolov	352 661 418	352 669 839	736 514 095	intervencni@centrum.cz
KHK - HRADEC KRÁLOVÉ	Velké náměstí 34 500 03 Hradec Králové	495 530 033	495 530 033	774 591 383	intervencni.centrum@hk.charitas.cz www.domacinasili-ic.cz
LBK - LIBEREC	Tanvaldská 269 463 11 Liberec 30	482 311 632	482 750 063	722 509 824	info.ic@csslk.cz
MSK I - OSTRAVA BKB	ul. 28.října 124 702 00 Ostrava	597 489 207	597 489 204	neuvádí	ic.ostrava@bkb.cz
MSK II - HAVÍŘOV SD	Opletalova 4/607 736 01 Haviřov - Šumbark	596 611 239	596 611 238	739 500 634	ic.havirov@slezskadiakonie.cz
OLK - OLOMOUC	Středisko sociální prevence Na Vozovce 26 779 00 Olomouc	585 754 736	585 754 736	774 431 030 pro organizace 774 406 453 pro uživatelé	intervencnicentrum@ssp-ol.cz
PBK - PARDUBICE	Erno Košťála 980 530 12 Pardubice	466 260 528	466 260 528	774 755 744	ic.pardubice@skp-centrum.cz
PLK - PLZEŇ	Cukrovarská 16 326 00 Plzeň	neuvádí	377 970 197	777 167 004	krize@dchp.cz
SČK - RAKOVNÍK	Žižkovo náměstí 169/1 269 01 Rakovník	313 502 588	313 502 813	605 765 883	ic.stredocesky@seznam.cz
ÚLK - ÚSTÍ NAD LABEM	K Chatám 22 403 40 Ústí nad Labem	475 511 811	475 201 495	neuvádí	intervencnicentrum.ul@seznam.cz
VYSK - JIHLAVA	Pod Příkopem 4 586 01 Jihlava	567 215 532	567 215 532	606 520 546	ic.vysocina@volny.cz
ZLK - ZLÍN	U Náhonu 5208 760 01 Zlín	577 018 265	577 018 265	774 405 682	ic.zlin@seznam.cz
Občanská poradna Nymburk - poradenské centrum pro oběti násilí a trestných činů Kolín	Zahradní 46 - Kolín III 280 02 Kolín	325 511 148	325 511 148	775 561 845 775 561 846	info@pomocobetem.cz

7.2 Orgány sociálně právní ochrany dětí

Sociálně právní ochrana dětí je v České republice zaručena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a předpisů. Sociálně-

právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.⁴³ Na realizaci této ochrany se nejvýznamněji podílejí obce s rozšířenou působností, které zřizují odbory sociálních věcí, oddělení sociálně právní ochrany. Tato oddělení zabezpečují sociálně právní ochranu dětí a mládeže, přičemž poskytují sociálně právní poradenství rodičům a dětem, zaměřují se na výchovu dětí a zejména pak na rodinné vztahy.

Oddělení sociálně právní ochrany dětí je ze stran obětí domácího násilí kontaktováno převážně v situacích, kdy se násilí v rodině rozmohlo natolik, že dochází i k ohrožení dětí, a to i dětí nezletilých, které se tak nedobrovolně stávají svědky násilí probíhajícího mezi jejich rodiči. Orgán sociálně právní ochrany dětí je rovněž v mnoha případech kontaktován, když ohrožená osoba zamýšlí ukončit vztah a hledá možnosti azylového ubytování, žádá o rady jak postupovat při úpravě poměrů k nezletilým dětem, nebo se ocitla v sociální nouzi. Úloha sociálních pracovníků je při identifikaci a prevenci při řešení domácího násilí v rodinách velmi důležitá, neboť oběti si mnohdy problém násilí v rodině nepřipouštějí a neidentifikují se s rolí oběti, nebo se stydí o násilí hovořit a často tento problém skrývají za zástupnými problémy, skrze které o pomoc žádají. Je tedy na sociální pracovníky, aby tento problém rozpoznala. Z tohoto důvodu jsou pracovníci předmetné instituce pravidelně proškoleny v metodách práce s oběti a ve způsobech a metodách identifikace domácího násilí. Zákon 134/2006 Sb., který novelizuje shora uvedený zákon o Sociálně právní ochraně dětí, přesně vymezuje okruh dětí, na který se orgán sociálně právní ochrany dětí zaměřuje. Jedná se především o děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami, které jsou za výchovu dítěte odpovědné a rovněž tak o děti, které jsou ohrožovány násilím odehrávajícím se i mezi jinými fyzickými osobami.⁴⁴ Sociální pracovníci mají v rámci výkonu svých funkcí různá oprávnění a povinnosti, zejména v občanskoprávních řízeních týkajících se nezletilých dětí, vykonávají na základě ustanovení soudu nebo okresního státního zastupitelství funkci kolizního opatrovníka. V rámci této funkce se osobně zúčastňují řízení u soudů, kde mají postavení účastníka řízení, a toto jim dává veškerá práva stanovená zákonem, zejména se mohou vyjadřovat k projednávané věci, dávat návrhy v průběhu řízení atd. Sociální pracovníci jsou rovněž oprávněni pokud je to v zájmu dítěte podávat soudu návrhy a podněty na zahájení řízení. Co se týče problematiky domácího násilí, je velmi důležité oprávnění sociálních pracovníků

⁴³ Zákon číslo 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, § 1/1a,b,c)

⁴⁴ Zákon číslo 134/2006 Sb., § 6/1g

provést fyzickou kontrolu prostředí, ve kterém dítě žije a zda je o něj dobře pečováno. V případech, kdy je v rodině zjištěn stav, který ohrožuje život, zdraví nebo příznivý vývoj nezletilého dítěte, kam můžeme zařadit i násilí, které probíhá mezi jeho rodiči, podávají sociální pracovníci k soudu návrh na zřízení předběžného opatření,⁴⁵ například o umístění tohoto dítěte do tzv. Klokánku, přičemž soud rozhodne do 24 hodin. Sociální pracovníci disponují oprávněním, které jim umožňuje utajit pobyt nezletilých dětí i osob, které jsou ohroženy domácím násilím.

7.3 Specializovaná poradenská centra

Specializovaná poradenská centra, která poskytují pomoc a služby obětem domácího násilí a osobám, které jsou domácím násilím ohroženy, jsou ve většině případů neziskové a nestátní organizace. Každá z organizací má různý okruh poskytovaných služeb v závislosti na jejich vnitřních stanovách a na standardech, které byly vydány ministerstvem práce a sociálních věcí. Ovšem služby poskytované obětem domácího násilí by měly splňovat minimálně následující kritéria:

- *bezplatnost*
- *možnost využití poskytované služby anonymně*
- *mlčenlivost*
- *zajištění bezpečí oběti násilí musí být základní prioritou*
- *vypracování a obnovování bezpečnostního plánu vzhledem k aktuální situaci*
- *vyhodnocování rizik opakování násilí*

Těmito organizacemi jsou například *Bílý kruh bezpečí*, *ROSA o.s.*, *MAGDALENIUM o.s.*. Uvedené organizace oběti domácího násilí kontaktují asi ve všech fázích vývoje násilí. Z praxe poradenských center můžeme rozlišit tyto typy prvních kontaktů:

- *oběti v krizové situaci bezprostředně po napadení*
- *oběti, které nechtějí ukončit vztah, ale chtějí ukončit násilí (jedná se o osoby ohrožené násilím, které se ovšem neztotožnily s rolí oběti, násilí v rodině podceňuje a žádá o radu, jak přimět partnera ke změně chování tak, aby násilí ustalo*
- *oběti, které zvažují odchod od násilného partnera*

⁴⁵ Zákon číslo 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 76b

- oběti, které se rozhodly ukončit násilný vztah, ale hrozí jim riziko pokračování násilí

Služby poskytované těmito organizacemi obětem domácího násilí mohou být například ambulantní nebo pobytové. Pobytovou službu poskytuje i občanské sdružení MAGDALENUM, které nabízí mimo jiné i azylový dům s utajenou adresou.

8 Zhodnocení spolupráce jednotlivých státních orgánů

Pro dobré fungování zákonů upravujících oblast ochrany před domácím násilím je důležitá spolupráce jednotlivých státních orgánů a dobročinných nadací, jako je Bílý kruh bezpečí a stále proškolení jednotlivých pracovníků soudů, státního zastupitelství a policie, zejména aby z jejich strany došlo k pochopení problematiky domácího násilí. Dosavadní vývoj praktické činnosti Policie České republiky při projednávání a následném řešení jednotlivých případů spojených s problematikou domácího násilí naznačuje, že i přes přípravu školitelů, provedená školení na jednotlivých úrovních a jednotlivá opatření od vydávání metodiky až po návrhy na úpravu právních norem a interních aktů řízení, dochází v působnosti Policie České republiky k ne zcela ujednocenému pohledu na řešení této problematiky. Výsledkem tohoto procesu jsou odlišnosti při posuzování a hodnocení konkrétních případů. Ze závěrů, které jsou prezentovány v materiálech Bílého kruhu bezpečí, které vycházejí z dokumentace jednotlivých krizových intervenčních center působících na území České republiky a z výstupů jednání subjektů interdisciplinární spolupráce s orgány Policie České republiky, vyplývají okruhy problémů, u kterých do současné doby nejsou ujednocena stanoviska v postupu orgánů Policie České republiky při řešení jednotlivých případů a které se v této souvislosti stávají příčinou problémů v navazující činnosti orgánů veřejné správy, samosprávných orgánů a dalších institucí interdisciplinární spolupráce, zejména při poskytování následné konkrétní pomoci osobám ohroženým domácím násilím. Asi za největší problém lze považovat přezíravý přístup jednotlivých policistů k poškozeným (ohroženým) osobám a ne zcela odpovídající míru empatie při řešení konfliktů se znaky domácího násilí, přičemž často dochází k situaci, že předchozí oznámení, která nebyla kvalifikována jako domácí násilí a nedošlo k vykázání agresora, nejsou v případech nového oznámení přezkoumávána, přestože by mohla v řadě případů sloužit jako důkaz o jednání násilné osoby, které v případě opakovaného případu již znaky domácího násilí má a ze strany policejního orgánu by tedy mohlo být přistoupeno k vykázání agresora ze společného obydlí. Rovněž dochází k předání

nedostatečných informací o ohrožené osobě, které mohou komplikovat následný kontakt intervenčních center a případně dalších subjektů interdisciplinární spolupráce s ohroženou osobou a dále pak dochází k neplnění hlásné služby ve vztahu k orgánům sociální péče o rodinu a dítě v případech, kdy jsou děti ohroženy jednáním násilné osoby, jedná se i o případy, kdy děti žijí v narušené rodině, ale nebyly svědky konkrétních událostí a jejich přímé ohrožení nebylo bezprostředně prokázáno. Nejenom z těchto uvedených důvodů je stále a systematické školení pracovníků státní správy, ale i pracovníků ostatních subjektů podílejících se na řešení problematiky domácího násilí nezbytné k dosažení co největší efektivity při aplikaci práv ohrožených osob.⁴⁶

⁴⁶Vyhodnocení případů realizovaných v souvislosti s domácím násilím, Policie České republiky, Správa Středočeského kraje, Č.j. PSC-107/ČJ-2008-PZ

Závěr

Domácí násilí je celospolečenským problémem, který je velice obsáhlý a náročný. V České republice ovšem tento problém nebýval po dlouhou dobu problémem celospolečenským, ale pouze problémem dvou nebo více osob žijících ve společně obývaném bytě nebo domě, prostě ve společné domácnosti. Po dlouhou dobu byla široká veřejnost lhostejná k problémům ostatních lidí, kteří žijí za druhou zdí panelového domu nebo v sousedním rodinném domku. Ignorovali a v současné době ještě často ignorují hluk, křik a hádky, které se ozývají ze sousedního bytu nebo domku, ve kterém jsou často i malé děti a často si neuvědomovali, že oni jako sousedé byli mnohdy jedinou pomocí týraným osobám, neboť tyto osoby často po dlouhou dobu neměly odvalu samy se s problémem svěřit a vyhledat pomoc. Nebylo a bohužel ještě často není výjimkou, že sousedé nevědí, kdo vedle nich bydlí, nechtějí toto vědět, nestarají se o ostatní, a když náhodou něco vědí, odmítají například spolupracovat s policií v představě, že v případě pomoci se sami dostanou do problémů a vše se otočí proti nim. Jsem ovšem velmi rád, že tento negativní jev pomalu ustupuje a lidé začínají nebýt lhostejní k problému domácího násilí ve svém okolí a i když například pouze anonymně, tak na problém Policii ČR nebo Intervenční centrum upozorní. Tento jev přisuzují jak aktivitám nestátních organizací, které se zabývají domácím násilím a pomocí jeho obětem, neboť ony byly institucemi které dostaly problém domácího násilí do povědomí široké veřejnosti a rovněž tak do povědomí zákonodárců, tak ve změně přístupu policistů k oběti domácího násilí. Postupem času se přístup k domácímu násilí stává ze soukromého problému problémem celospolečenským velmi nebezpečným a patologickým.

První zásadní změnou přístupu zákonodárců k domácímu násilí bylo přijetí nového trestného činu do trestního kodexu, kterým je trestný čin „Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“ dle ustanovení § 215 a trestního zákona. U tohoto trestného činu, který byl do trestního kodexu vložen v roce 2004, byla a je velice důležitá možnost stíhání pachatele bez souhlasu poškozené osoby, tak jak tomu je u jiných trestných činů násilné povahy, neboť nezdědka dochází k situaci, že poškozená osoba, někdy i ze strachu z agresora, nedá souhlas s trestním stíháním a celé řízení se tak stává neúčelné. Jako největší pokrok v boji s domácím násilím v České republice je nepochybně přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Přijetím této právní normy bylo do tehdejšího zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky vloženo ustanovení § 21a až 21d, které

přinesly revoluční změnu možností Policie České republiky v boji s domácím násilím, kterou bylo oprávnění vykázat pachatele domácího násilí ze společně obývaného domu nebo bytu po dobu deseti dní, a to i přes to, že vykázaný je majitelem nemovitosti. V současné době je toto oprávnění zakotveno v novém zákonu o Policii České republiky č. 274/2008 v ustanoveních § 44 až § 47, přičemž je třeba zmínit, že tato nová právní úprava značně zjednodušila administrativní proces související s vykáváním osoby ze společného obydlí. Tato revoluční změna nutí k odchodu ze společného obydlí pachatele (tyrana) a nikoliv jeho oběť a uvedených deset dní poskytuje ohrožené osobě dostatek času, aby si rozmyslela jak nadále naložit se vzniklou situací, případně jakou pomoc vyhledá.

Při řešení problému domácího násilí je důležitá spolupráce jednotlivých státních orgánů a dobročinných nadací, jako je Bílý kruh bezpečí a stálé proškolení jednotlivých pracovníků soudů, státního zastupitelství a policie, zejména aby z jejich strany došlo k pochopení problematiky domácího násilí, dokázali rozpoznat, kdy se o domácí násilí skutečně jedná a kdy „poškozená“ osoba pouze uměle vyvolává na základě lživých informací dojem, že je týraná, s jediným záměrem, kterým je sepsání záznamu ze strany policie o výjezdu k incidentu, který této sobě poslouží například při rozvodovém řízení.

Touto bakalářskou prací jsem chtěl prezentovat náročnost problému domácího násilí zejména z pohledu policisty, který se ve většině případů jako první dostává do kontaktu s ohroženou osobou. Jsem přesvědčen, že ne všechny aspekty boje s domácím násilím byly do současné doby prozkoumány a jen čas ukáže, jak budou účinně využívány dostupné právní prostředky k potírání domácího násilí, které zcela jistě nelze zcela vymýtit, ovšem stálým upozorňováním veřejnosti na tento problém lze dosáhnout dobrých výsledků jak v jeho potírání, tak v efektivní pomoci ohroženým osobám.

Seznam použité literatury

Literární zdroje

- 1** - CONWAYOVÁ, H.L., Domácí násilí. Příručka pro současné i potencionální oběti. 1 vyd. Praha: Albatros nakladatelství, a.s., 2007, ISBN: 978-80-00-01550-7
- 2** - Časopis Policista, vydání 3/2007, vydává Ministerstvo vnitra ČR
- 3** - Časopis Policista, vydání 10/2006, vydává Ministerstvo vnitra ČR
- 4** - ČECHOVÁ, M. a kolektiv, Bílá místa v péči o oběti domácího násilí, Analýza systému pomoci obětem domácího násilí s výstupy monitoringu domácího násilí v Jihomoravském kraji
- 5** - ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí. CŽV – PA (pracovní sešit účastníka kurzu). Policejní akademie ČR, 2003
- 6** - ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí. Kriminalistika, 2006, č.3
- 7** - ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004. ISBN 80-86473-86-4
- 8** - JELÍNEK, J., a kolektiv, Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 26. aktualizované vydání se zapracováním změn účinných od 1.1.2009, LINDE Praha 2008, ISBN 978-80-7201-731-7
- 9** - Nález Ústavního soudu č. 4/94, publikovaný pod č. 46, sv. 2 Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu, vyhl. pod č. 214/1994
- 10** - SARA DN (Spousal Assault Risk Assessment), pomůcka pro policisty. Vydal Bílý kruh bezpečí, o.s. v rámci mezinárodního projektu „Development of a service framework, practice guidance and training programmes to support adult victims of sexual violence“ podpořeného z programu DAPHNE II., 2006.
- 11** - VARGOVÁ, B. VAVROŇOVÁ, M. Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, ROSA o.s. 2006

Interní akty řízení Policie České republiky:

12 - Metodický pokyn ředitele úřadu služby kriminální policie a vyšetřování policejního prezidia České republiky, Č.j. PPR-3670-1/KPV-OK3-2004

13 - Vyhodnocení případů realizovaných v souvislosti s domácím násilím, Policie České republiky, Správa Středočeského kraje, Č.j. PSC-107/ČJ-2008-PZ

14 - Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006, kterým se stanoví postup příslušníků policie České republiky v případech domácího násilí

Zákony:

15 – Zákon číslo 2/1993, Listina základních práv a svobod

16 - Zákon číslo 99/1963 Sb., občanský soudní řád

17 - Zákon číslo 134/2006 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

18 - Zákon číslo 140/1961 Sb., trestní zákon

19 - Zákon číslo 200/1990 Sb. o přestupcích

20 - Zákon číslo 273/2008 Sb., o Policii ČR

21 - Zákon číslo 283/1991 Sb., o Policii České republiky

22 - Zákon číslo 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Elektronické zdroje

1. VITOUŠOVÁ, P. Vykázání / zákaz vstupu v roce 2008 v ČR – komentář k analýze dat [online]. Bílý kruh bezpečí o.s. – copyright 2008 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z <<http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id categoryNode=508>>

Zkratky

IC - Intervenční centrum

PČR - Policie České republiky

Abstrakt

ŠAMPALÍK, S. *Vztahy mezi násilnou a ohroženou osobou ve společné domácnosti jejich řešení : bakalářská práce*. Příbram :

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. 51 s. Vedoucí bakalářské práce JUDr. Soňa Fišerová

Klíčová slova: *domácí násilí, dlouhodobost a opakovanost, oběť, pachatel, soukromí, týrání, vykázání.*

Cílem této práce je charakterizovat závažný společenský problém domácího násilí s jeho znaky, formou a způsoby páchání, popis osobnosti pachatele a oběti. Práce je dále zaměřena na popis možností pomoci obětem domácího násilí ze strany Policie České republiky, její povinnosti a nově získaná oprávnění, zejména způsoby vykázání násilné osoby ze společného obydlí a diagnostiku domácího násilí ze strany policejních orgánů. Dále je v práci podrobně popsána trestně právní odpovědnost související s domácím násilím, a to jak ze strany násilné osoby, tak ze strany její oběti. Zvláštní část práce je věnována neziskovým organizacím působících při pomoci obětem násilí a dále způsobům a vyhodnocení spolupráce mezi jednotlivými státními institucemi a neziskovými organizacemi.

Abstract

ŠAMPALÍK, S. *Relations between violent and endangered person in common household and possible solutions: Bachelor thesis*. Příbram :

the College of European and Regional Studies, o.p.s., 2009. 51 p. Supervisor: JUDr. Soňa Fišerová.

Key words: domestic violence, long duration and repetitiveness, victim, offender, privacy, maltreatment, expulsion

The aim of this dissertation is to describe and define major social problem – a domestic violence with all its signs and forms and all ways of its commission. It also describes the personalities of a victim and an offender. It is focused on the possibilities of help for the victims of domestic violence provided by the police in the Czech Republic, especially the responsibilities, newly gained competences (e.g. the ways of expulsion of the violent person from the common household) of the police and domestic violence diagnostics. Moreover the dissertation describes in detail the criminal liability related to a domestic violence regarding both an offender and a victim. One part of the dissertation presents non-profit-making organizations that help the victims of a domestic violence. There is also a description and evaluation of the ways of cooperation between these organizations and national institutions.